4 ФЕВ 1992

Халқ денгиздир, халқ тўлқиндир, халқ кучдир!

ХАЛҚ СЎЗИ

خلق سوزى

ҲИЖРИЙ: ҚАМАРИЙ, 1412 ЙИЛ, РАЖАБ, 24-КУН. ШАМСИЙ, 1370 ЙИЛ, ДАЛВ, 11-КУН.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ КЕНГАШИНИНГ РЎЗНОМАСИ

1991 йил 1 январдан чиқа бошлаган 1992 ЙИЛ 29 ЯНВАРЬ, ЧОРШАНБА, 21-СОН • 272 • НАРХИ ОБУНАЧИГА 15 ТИЙИН, СОТУВДА 50 ТИЙИН.

ПРЕЗИДЕНТНИНГ ПРЕЗИДЕНТГА ШАХСИЙ МАКТУБИ

Президент жаноблари!

Ассалому алайкум. Бисмиллоҳир раҳмонир раҳим!

Дўст мамлакатингизда демократия асосларини мустаҳкамлашдек кашшофлик фаолиятингиз давомида эришилган муваффақиятлар билан Сизни яна бир бор қувонч билан табриклайман ва халқингиз барқарорлиги, тараққиёти, равнақини, бутун дунёда хавфсизликни ва тинчликни қарор топтириш ишида мамлакатингизнинг жаҳон ҳамжамияти аъзолари билан биргаликда ижобий иштирокини таъминлаш каби самимий муддаоларингизда Сизга ва қардош халқингизга муваффақият тилаб билдирган истакларимизни яна бир бор изҳор этаман.

Мамлакатларимиз ва халқларимиз азалдан муштарак маърифат ва маданият ришталари билан боғланган бўлиб, бу ришталар муштарак дини Ислом ва юксак мақсадлар ҳамда мерос билан мустаҳкамланган. Бу меросни бойитишда мамлакатингизнинг буюк алломалари иштирок этганлар ва дини Исломнинг худо ёрлақаган Ал-Азкар маёғи орқали уни сақлаб қолишда биз ҳам қатнашганмиз ва қатнашмоқдамиз.

Мамлакатларимизни яна ҳозирги босқичдаги, айниқса, жумҳуриятингиз Совет Иттифоқининг муҳим ва салмоқли қисмини ташкил этиб турган 50-йиллардан бошлаб мустаҳкам ҳамкорлик муносабатлари ҳам бирлаштириб турган эди.

Олис ва яқин ўтмишимиздаги ана шу тарихий шароит, шубҳасиз, ривожлантираверишимиз лозим бўлган муштарак манфаатларимизга қўшилиб, барча соҳаларда ўртамиздаги самарали ҳамкорликни келгусида мустаҳкамлаш учун замин яратди.

Сизга маълумки, биз Мисрда марказлаштирилган ва буйруқбозликка асосланган иқтисодиётдан бозор иқтисодиётига ва хусусий тармоқни рағбатлантириш йўлига яқин пайтда ўта бошладик.

Бу йил бизга кўпгина фойдали сабоқ берди. Айни вақтда биз тузилмалардаги тартибсизликларни бартараф этиш учун иқтисодий ислоҳотларнинг мукаммал иқтисодий ислоҳот дастурини амалга ошира бошладик. Халқаро молия ташкилотлари ва сармоядор давлатлар билан узлуксиз алоқаларимиз туфайли бу дастурни амалга ошириш жадал бормоқда. Учрашувларимиз чоғида умумий манфаатларни кўзлаб, мана шу масалаларни кўриб чиқишни таклиф этмоқчимиз. Вазирлар маҳкамаси раисининг ўринбосари ва режалаштириш вазири доктор Камол Ал Ганзури шу масалаларни ойдинлаштириб бериши мумкин.

Ташқи сиёсат соҳасига келганда эса, Миср Бирлашган Миллатлар Ташкилоти (БМТ) муассисларидан бири (ҳозирги вақтда ватандошларимиздан бири унинг бош котибидир), шунингдек қароргоҳи Қоҳирада жойлашган Араб мамлакатлари уюшмасининг муассис аъзоси (бу ташкилотнинг ҳам бош котиби мисрликдир) бўлган давлат сифатида маҳаллий ва халқаро миқёсда қандай вазифаларни бажараётганини шубҳасиз, яхши биласиз. Бунга Африка Бирлиги Ташкилотининг, Ислом Анжумани Ташкилотининг ва Қўшилмаслик ҳаракатининг муассисларидан бири сифатида Миср қандай вазифаларни бажараётганини ҳам илова қилиш мумкин, бундан ўн йилдан зиёдроқ олдин биз Яқин ва Ўрта Шарқда тинчлик ўрнатиш юзасидан бошлаб берган ва ҳозир бошқа мамлакатлар билан биргаликда муваффақиятли туғаллашга ҳаракат қилаётган кенг миқёсли ва мислсиз ташаббус тўғрисида гапирмаса ҳам бўлади.

Ҳузурингизга борадиган ва ушбу мактубни топширадиган делегация моддий ва маънавий маданият соҳасидаги ўзаро муносабатларимизни қайта тиклаш ва мустаҳкамлаш, турли соҳалардаги самарали ҳамкорлик муносабатларини мустаҳкамлаш қатъий истаги ва самимий умидини изҳор этади. Мен делегацияга турли соҳаларда Сизнинг дўст мамлакатингиз билан ҳамкорликни мустаҳкамлаш ва ривожлантириш йўллари тўғрисида Сизнинг нуқтаи назарингиз ва фикрингиз билан танишиш учун ҳамда мана шу ҳамма масалалар юзасидан бизнинг фикримизни Сизга етказиш учун Сизнинг ва Сиз лозим топган масъул шахсларнинг фикрини эшитиш ҳақида аниқ ва равшан кўрсатма бердим.

Миср билан Сизнинг дўстона мамлакатингиз ўртасида дипломатия ва консуллик муносабатларини ўрнатиш истагимизни эътиборингизга яна бир бор етказиш учун шу фурсатдан фойдаланаман. Сиз жаноб олийларига Мисрга келиш таклифини етказиш учун ҳам шу фурсатдан фойдаланаман ва яқин келажакда ўзингиз учун қулай бўлган пайтда Мисрга келасиз, деб астойдил умид қиламан.

Шахсан Сизга, халқингизга ва дўстона мамлакатингизга табрикларим ва самимий истакларимни қабул этгайсиз.

Оллоҳнинг меҳр-шафқати ва раҳмати, тинчлик Сизга ёр бўлсин!

Муҳаммад Ҳусни МУБОРАК.

* * *

Миср Араб жумҳурияти Президентининг шахсий мактубини Миср Араб жумҳурияти ҳукумат делегацияси Тошкентда бўлган вақтида топширган.

⊙ ҲОЗИРГИ бозор иқтисодиётига ўтилаётган қийин шароитларда Тошкентдаги «Юлдуз» ишлаб чиқариш бирлашмаси жамоаси меҳнат интизомига қатъий риоя этган ҳолда унумли ишламоқда. Шу боисдан ойлик ва йил чораги режалари ошириб адо этилаяпти. Бирлашманинг бу муваффақиятига ёшлар муносиб улуш қўшиб келишмоқда. Сиз суратда кўриб турган чевар қиз Манзура Эргашева ана шундай фидокорларнинг бири. У смена режаларини мунтазам ошириб бажариб, ҳамкасб дугоналарига ўрнак бўлмоқда.

В. ТЎРАЕВ олган сурат.

ФАН ХИЗМАТГА БЕЛ БОҒЛАЙДИ

Ҳурматли Ислом Абдуғаниевич!

Ўзбекистон Фанлар академиясининг кўп минг кишилик жамоаси Сиз ўтказиб келаётган чуқур ва пухта ўйланган, жонажон Ўзбекистонимизда тинчлик ва осойишталикка, миллатлараро келишувга, чинакам мустақилликка, иқтисодий жиҳатдан ривожланишига ва демократик баркамолликка эришишга қаратилган ҳар томонлама асосланган ва амалий сиёсий йўлини тўла-тўкис маъқуллаяптилар.

Бу ҳақда биз бузғунчи кучлар ўз севган қуролини ишга солган шу хавотирли январь кунларида Сизга айниқса ташвишланиб ва якдиллик билан мурожаат қиляпмиз. Улар нархлар эркинлаштирилган дастлабки пайтдаги вақтинчалик, асосан ташкилий нуқсон ва камчиликлардан фойдаланиб, жамиятнинг энг ижтимоий жиҳатдан бўш ҳимояланган ва қалтис, хавфли муҳити — студент ёшлар орасига кириб ғалаён бошладилар ва бу фожиали оқибатларга олиб келди.

Кишилар қурбон бўлганлиги, отишмалар, тўполон ва қон тўкилиши фактларининг ўзиёқ бу воқеаларнинг ҳақиқий сабабчилари, ташаббускорлари ҳамда ижрочиларини аниқлашни ва уларни қаттиқ жазолашни талаб қилади. Ҳозир аҳоли барча табақаларининг чинакам мустақил Ўзбекистонни қуришга маънавий жасорати, қатъияти ҳар қачонгидан ҳам буюкдир. Ўзбекистон халқи гуллаб-яшнайдиган, эрксевар ва мустақил диёрга эришиш учун туб ўзгаришлар йўлига қатъий турди. Ана шулар қаторида Академиямиз олимлари ҳам бўлиб, уларнинг аксарияти республика олий ўқув юртларида ўқитувчилик қилишмоқда. Бизга шунинг учун оғирки, бу ерда ёшларни ватанпарварлик, республика аҳолисининг фаровонлигини яхшилашга қаратилган тадбирларга пухта ўйлаб муносабатда бўлиш руҳда тарбиялашда бизнинг ҳам камчиликларимиз билиниб қолди.

Тарих бизга Ватанимиз ҳаётининг ҳамма томонлари тубдан янгиланиши ва чинакам равнақ топишига имкон беради. Ана шу имкониятни рўёбга чиқариш жамиятимизнинг барча соғлом кучлари жипслашувини, ижодкор меҳнат учун тинчлик ва осойишталикни, ишга республиканинг ғоят катта илмий-техникавий имкониятини жалб этишни талаб қилади. Сиз ўтказаётган йўл аҳолининг умид ва орзуларига, уни яқинлашаётган бозор стихиясидан ижтимоий ҳимоя қилишга бутунлай жавоб беришини биз тўла англаяпмиз. Тарихдан маълумки, мустақилликни эгаллаш — бир иш бўлиб, уни сақлаш ва мустаҳкамлаш бошқа ишдир. Бунда ҳамма нарсани ҳалол меҳнат, миллий иноқлик ва бутун халқнинг бирдамлиги ҳал қилади. Давлатимизнинг иқтисодий қудрати — сиёсий мустақиллик манбаи бўлиб, уни фан ютуқларига, фан-техника тараққиётига суянмай таъминлаб бўлмайди.

Биз илмий-техникавий жамоатчиликни бирлашишга, ўз сафларини жипслаштиришга чақирамиз. Ижодий изланиш, ҳамкорлик вазияти, демократиклик ва ошкоралик муҳитини республикамизнинг маърифатли халқаро ҳамжамиятга муносиб равишда киришини таъминлаши лозим. Халқ манфаатларига хизмат қилиш, порлоқ истиқбол учун унинг манфаатларини рўёбга чиқариш фаолиятимизнинг асосий мақсади бўлиши лозим.

Биз ўринбосарларимизга, шонли истеъдодли ёшларга мурожаат қилиб бозор иқтисодига ўтилаётган мана шу оғир кунларда сабр-тоқат қилишга, барча кучларини билим олишга, фанимизнинг энг яхши вакилларидан эстафетани қабул қилишга тайёр туришга, мустақил Ўзбекистон давлатини гуллаб-яшнатишга хизмат қилишга чақирамиз.

Фанлар академияси олимлари Сизнинг туб иқтисодий ўзгаришлар дастурингизни тўла қўллаб-қувватлайдилар, барча кишиларни республика халқининг фаровонлиги ва мустақил Ўзбекистон фуқароларининг муносиб яшашидек белгиланган мақсадга эришиш йўлида жипслашишга чақирадилар. Биз мустақил республиканинг шаклланиши ва ривожланишида янада фаолроқ қатнашамиз, Ўзбекистон халқларининг барқарорлиги ва жипслигини сақлашда кўмаклашамиз.

Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг ҳақиқий аъзолари:

М. С. Салоҳиддинов, Ж. А. Абдуллаев, А. А. Асқаров, А. Д. Глушченко, Т. Ж. Жўраев, С. К. Зиёдуллаев, И. И. Искандаров, В. Қ. Қобулов, О. В. Лебедев, И. Қ. Мусабоев, Д. А. Мусаев, М. Н. Набиев, Г. А. Пугаченкова, Т. Р. Рашидов, М. С. Саидов, З. С. Салимов, Т. А. Саримсоқов, А. Н. Султонхўжаев, Ё. Ҳ. Тўрақулов, Ш. З. Ўразаев, Ҳ. Ҳ. Усмонхўжаев, Х. Ф. Фозилов, М. М. Хайруллаев, А. Ғ. Холмуродов, Ж. Х. Ҳамидов.

ЧИН КЎНГИЛДАН

Кобул. Афғонистон.

Ҳурматли жалолатмаоб Ислом Абдуғаниевич!

Ўзбек улуғ халқи 86 фоиз овоз билан Сизни ўз раҳбари — мустақил Ўзбекистон Жумҳурраиси қилиб сайлади. Бу катта ютуқ шуни кўрсатадики, ўзбек халқи чин кўнгилдан Сизни севади, Сизга ишонади ва ўз тақдирини Сизга боғлайди.

120 йил асоратда яшаб келган халқ учун мустақиллик эълон қилиш ва бу мустақилликни мустаҳкамлаш йўлида катта ишларга қўл уриш ва унинг натижасида бу озод ўлканинг Жумҳурраиси бўлиб сайланиш шундоқ улуғ бир муваффақияткм, тарихда ҳеч қачон унутилмайди.

Ҳурматли Ислом ака! Мен афғонистонлик бир ўзбек шоир ва ёзувчи сифатида Сизни ушбу муваффақият билан табриклаб, Сиз ва оилангиз муҳтарам аъзолари учун катта ютуқлар ва бахт-саодат орзу қиламан.

Сонсиз ҳурматлар билан:

А. Ҳ. Шарқий ЖУЗЖОНИЙ.

НАВОИЙ ВИЛОЯТИНИНГ ҚАЙТА ТУҒИЛИШИ— НАВОИЙ ДАҲОСИНИНГ БАРҲАЁТЛИГИДИР

28 январда Навоийда Бухоро ва Самарқанд вилоят кенгашларининг қўшма ташкилий сессияси бўлди. Унда аввалги Навоий вилояти районлари ва шаҳарларидан сайланган халқ депутатлари қатнашдилар. Ўзбекистон Республикаси ҳудудида мазкур вилоятни тиклашга қарор қилинди.

Сессияда Ўзбекистон Республикасининг Президенти И. А. Каримов нутқ сўзлади. Унинг тавсиясига биноан сессия халқ депутатлари Сирдарё вилоят кенгашининг раиси бўлиб ишлаган Абдуҳолиқ Абдураҳмонович Айдарқуловни Навоий вилоятининг ҳокими этиб сайлади.

А. А. Айдарқулов 1942 йилда туғилган, қозоқ, олий маълумотли, инженер-механик, Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш инженерлари илмгоҳини тугатган. Ўзбекистон Республикаси халқ депутати.

ҲИНДИСТОН ДЕЛЕГАЦИЯСИ ТАШРИФИ

Ҳиндистон Республикасининг ҳукумат делегацияси Тошкентга келди. Унга Ҳиндистон Бош вазирининг махсус вакили Р. Н. Мирдха бошчилик қилмоқда.

Ўзбекистон Республикасининг Бош вазири А. М. Муталов 27 январь куни делегация аъзоларини қабул қилди.

Суҳбат чоғида янги шароитда икки республика ўртасидаги муносабатларни янада ривожлантириш масалалари тилга олинди. Ўзбекистон Республикаси Президенти И. А. Каримовнинг ўтган йили Ҳиндистонга буюрган ташрифи ҳамкорликни мустаҳкамлаш йўлида яхши омил бўлгани таъкидланди.

Суҳбатда республика ташқи ишлар вазири У. А. Абдураззоқов қатнашди.

Суҳбатда, шунингдек Ҳиндистон Республикасининг Тошкентдаги бош консули Ашоқ Мукержи иштирок этди.

Шу куни делегация Ўзбекистон Ташқи ишлар вазирлигида қабул қилинди. Учрашувда, жумладан, давлатлар ўртасида янада юқорироқ даражада дипломатик муносабатлар ўрнатиш — Ҳиндистон Республикасининг Тошкентдаги бош консулхонасини элчихонага айлантириш ва Деҳлида Ўзбекистоннинг худди шундай дипломатия ваколатхонасини очиш тўғрисидаги масалалар ўртага қўйилди.

(ЎзТАГ).

СЕССИЯ БЎЛИБ ЎТДИ

Қарши шаҳрида халқ депутатлари Қашқадарё вилоят советининг сессияси бўлиб ўтди. Унда «Ўзбекистон Республикасининг маҳаллий ҳокимият идораларини қайта ташкил этиш тўғрисида»ги қонунга кўра вилоят ҳокимини тасдиқлашга доир масала кўриб чиқилди.

Сессияда Ўзбекистон Президенти Ислом Каримов нутқ сўзлади. У Ўзбекистоннинг давлат мустақиллиги тўғрисидаги декларация ва Президент сайлови, мустақиллигимиз учун умумхалқ овоз бериши якунлари ҳақида фикр юритди. Ҳокимиятнинг ўрта ва қуйи бўғин органларини мустаҳкамлаш, такомиллаштириш, раҳбарлик вазифаларига халқ орасида катта обрў-эътиборга эга бўлган, ташкилотчи ва тадбиркор кишилардан танланишига жиддий эътибор бериш лозимлигини айтди.

Шунга кўра турли соҳаларда фаолият кўрсатиб, раҳбарлик лавозимларида ишлаб, катта тажриба орттирган, айни пайтда вилоят советига раислик қилиб турган Темир Пўлатович Хидировни вилоят ҳокими вазифасига тайинланганлигини депутатларга маълум қилди.

Сессия Президентнинг таклифига кўра Т. П. Хидировни вилоят ҳокими лавозимига тасдиқлади.

Сўнгра жумҳурият Президенти нарх-наво ошиши билан боғлиқ қийинчиликлар, уни бартараф этишга қаратилган ишлар, Тошкентдаги Талабалар шаҳарчасида рўй берган тартибсизликлар, уни келиб чиқиш сабаблари, аҳоли турмушини барқарорлаштириш учун республика ҳукумати олиб бораётган амалий ишлар ҳақида гапириб берди.

Ислом Каримов Талабалар шаҳарчасидаги тартибсизлик оқибатида ҳалок бўлган Тошкент техника дорилфунунининг талабаси Санжар Боржабовнинг хонадонига ташриф буюриб, марҳумнинг оиласига, қариндошларига чуқур таъзия изҳор этди. Уларга бардош, сабр-қаноат тилади. Бўлиб ўтган фожиадан қаттиқ азият чекаётганлигини айтди.

П. ГАДОЕВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ФАРМОНИ

УРТОҚ Д. С. ЕДГОРОВНИ БУХОРО ВИЛОЯТИ ҲОКИМИ ЭТИБ ТАЙИНЛАШ ТЎҒРИСИДА

«Ўзбекистон Республикасининг маҳаллий ҳокимият идораларини қайта ташкил этиш тўғрисида» Ўзбекистон Республикаси Конституциявий қонунининг 1 ва 2-бандларига мувофиқ:

Ўртоқ **Дамир Солиҳович Едгоров** Бухоро вилоятининг ҳокими этиб тайинлансин.

Ўзбекистон Республикаси Президенти **И. КАРИМОВ.**

Тошкент шаҳри.
1992 йил, 28 январь.

* * *

Кеча Бухорода халқ депутатлари Бухоро вилоят кенгашининг навбатдан ташқари сессияси бўлди.

Сессияда ташкилий масала кўриб чиқилди. Сессия Ўзбекистон Республикаси Президенти И. А. Каримовнинг тавсиясига биноан халқ депутатлари Бухоро вилоят кенгашининг раиси Дамир Солиҳович Ёдгоровни Бухоро вилоятининг ҳокими этиб сайлади.

Д. С. Ёдгоров 1937 йилда туғилган, ўзбек, олий маълумотли, Тошкент қишлоқ хўжалиги йлмгоҳини тугатган, педагогика фанлари номзоди. Кейинги йилларда халқ депутатлари Бухоро вилоят кенгашининг раиси бўлиб ишлаган.

Сессияда сўзга чиққан республика Президенти И. А. Каримов депутатларнинг кўпдан-кўп саволларига жавоб қайтарди.

(ЎзТАГ).

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ПРЕЗИДЕНТИНИНГ ФАРМОНИ

УРТОҚ Б. РАПИҒАЛИЕВНИ НАМАНГАН ВИЛОЯТИ ҲОКИМИ ЭТИБ ТАЙИНЛАШ ТЎҒРИСИДА

«Ўзбекистон Республикасининг маҳаллий ҳокимият идораларини қайта ташкил этиш тўғрисида» Ўзбекистон Республикаси Конституциявий қонунининг 1 ва 2 бандларига мувофиқ:

Ўртоқ **Бургутали Рапиғалиев** Наманган вилоятининг ҳокими этиб тайинлансин.

Ўзбекистон Республикаси Президенти **И. КАРИМОВ.**

Тошкент шаҳри.

* * *

Яқинда Наманғандаги тўқимачилар маданият саройида вилоят советининг навбатдан ташқари IX сессияси бўлиб ўтди.

Сессияда иштирок этган Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг раиси Ш. М. Йўлдошев ҳозирги ўта қалтис даврнинг зиддияти ва ҳар бир фуқаронинг масъулияти ҳақида алоҳида тўхталди. Меҳнаткаш халқ ҳаётини фаровонлаштириш учун собитлик билан ишлаш, бор имкониятлардан тўла фойдаланаолиш зарурлигини айтди. Шунингдек, Б. Ҳакимовнинг саломатлиги ёмонлашганлиги сабабли Ўзбекистон Президентига берган аризасини инобатга олиб, уни вилоят совети раиси лавозимидан озод этиш ҳақидаги илтимосини овозга қўйди. Депутатлар розилик билдиришди. Сўнгра Ш. М. Йўлдошев Президент тавсиясига мувофиқ халқ депутатлари Поп район советининг раиси Бургутали Рапиғалиев номзодини вилоят ҳокимлигига қўйди.

Депутатлар кўпчилик овоз билан унинг номзодини тасдиқладилар.

Сессияда Ўзбекистон Жумҳурияти Вазирлар маҳкамаси раисининг биринчи ўринбосари И. Ҳ. Жўрабеков қатнашди.

Р. ИРИСОВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

ҲАЁТ ГУЛШАНИГА ЗОҒ, ЁШЛИК БЎСТОНИГА ДОҒ ОРАЛАДИ. НЕГА ШУНДАЙ БЎЛДИ, НЕГА? БУ САВОЛГА ЖАВОБ ИЗЛАНМОҚДА. ЖАВОБ ТОПИЛМОҒИ ШАРТ!

ТАЛАБАЛАРГА ТАЯНЧ БЎЛИБ...

Халқ депутатлари Тошкент вилояти кенгаши қошида олий ўқув юртлари ва техникумларда ўқиётган талабалар ижтимоий аҳволини яхшилаш ишларини мувофиқлаштириш кенгаши тузилди.

— Бу кенгаш бежиз ташкил этилгани йўқ, — деди биз билан суҳбатда халқ депутатлари вилоят кенгаши раисининг ўринбосари Ҳ. Ҳамидов. — Мақсадимиз талабаларнинг билим олиши, яшаш шароитлари билан яқиндан танишиш, уларга имкони бор қадар моддий ёрдам кўрсатишдан иборатдир. Вилоятда яшовчи 20 минг йигит ва қиз Тошкент шаҳри ва пойтахт вилоятидаги олий ўқув юртлари ва техникумларда ўқимоқда.

Ишни аниқ режа асосида олиб бораётирмиз. Талабалар билан учрашувлар ўтказишга алоҳида эътибор берилялти. Вилоят, район раҳбарларининг ёшлар билан очиқ мулоқотлари натижасида ечимини кутаётган жуда кўп муаммолар мавжуд эканлиги маълум бўлди. Бўка районида бўлиб ўтган учрашувда халқ депутатлари вилоят кенгашининг раиси С. Д. Сайдалиев қатнашиб, ёшларни қизиқтираётган саволларга жавоб берди. Куни кеча бир гуруҳ талабалар вилоят ижроия комитетида қабул қилинди.

Кўпчилик ёшларимиз район марказларидан пойтахтга қатнаб ўқишади. Уларнинг кўпчилиги ижтимоий жиҳатдан кам таъминланган оилаларнинг фарзандларидир. Сир эмаски, шаҳарда ётоқхоналар етишмайди. Ижара пули эса ҳамённи чақади. Кам даромадли оилалар фарзандларининг аҳволи янада ночор. Бундай шароитда талабанинг йўли Чорсудаги мардикор бозорига тушса майли-я. Борди-ю, енгил пул топиш йўлига ўтиб олса-чи? Афсуски, бундайлар орамизда учраб туради.

Ёшларни йўлдан тойдирувчи, вазиятдан фойдаланиб, улар орасида жанжал чиқарувчи кучлар йўқ дейсизми? Тошкент талабалар шаҳарчасида юз берган нохуш воқеалар бунинг исботи эмасми, ахир? Бундай кўнгилсизликлар такрорланмаслиги учун ҳамма ишни қилишимиз лозим.

— **Талабаларга моддий ёрдам кўрсатилаётган бўлса керак!**

— Шу кунгача вилоятнинг барча районларида яшовчи боқувчиси йўқ, кам даромадли оилаларга мансуб ёшларнинг ҳар бирига 150 сўмдан, жами 3 миллион сўм моддий ёрдам берилди. Шу мақсадда ижтимоий ёрдам жамғармаси ҳам ташкил этилган. Жамғарма маблағи асосан талабаларнинг ўқиш ва яшаш шароитларини яхшилашга сарфланади. Кейинчалик ёшларни чет элларга ўқишга юбориш режамиз ҳам бор.

Бир сўз билан айтганда, кенгашнинг асосий вазифаси талабларни ижтимоий жиҳатдан ҳимоя қилишдир. Биз хусусий хонадонларда яшовчи, ўқишни давом эттиришга қурби етмай қолаётган талабалар, уларнинг ота-оналари, яшаш шароитлари билан яқиндан танишиш ишларини ниҳоясига етказаётирмиз. Буни амалга оширишда маҳаллий кенгашлар фаоллари мададига таянмоқдамиз. Фарзандларимизнинг ҳар томонлама пухта билим олишлари, мустақил Ўзбекистоннинг муносиб кишилари бўлиб етишишлари учун барча имкониятларни ишга солиш ниятидамиз.

П. НИШОНОВ,
ЎзТАГ мухбири.

БИЗГА ИШОНСАНГИЗ БЎЛАДИ

Ҳурматли Ислом Абдуғаниевич!

Биз, Ангрен шаҳри фаоллари йиғилиши қатнашчилари 16 январда Талабалар шаҳарчасида содир бўлган воқеаларни ҳамда Олий Кенгаш раёсатининг Ўзбекистон халқига мурожаатномасини муҳокама қилдик.

Республикамизда Сиз амалга ошираётган миллий ҳамжиҳатлик, тинчлик-тотувлик, ҳақиқий мустақиллик ва демократия сари қадам-бақадам яқинлашиш, изчил интилиш сиёсатидан биз — йиғилиш қатнашчилари, шаҳримиз фуқаролари мамнун эканлигимизни изҳор этамиз. Аммо кутилмаган воқеа — Талабалар шаҳарчасида юз берган фожиа бизни бениҳоя изтиробга солди. Катта орзу-умидлар билан яшаётган халқимиз учун 16 январь қора кун бўлди. Бу ёвуз, виждонсиз кимсалар томонидан мустақиллигимиз кўксига ханжар уриш, деб биламиз. Буни кечириб бўлмайди.

Ҳурматли Ислом Абдуғаниевич, фожиа сабабчилари аниқланишини, жиноятчилар қонуний жавобгарликка тортилишларини сўраймиз. Ушбу олий билимгоҳлардаги таълим-тарбияга мутасадди ўқитувчию олимлар ҳам бу фожиа юзасидан жавоб беришлари лозим. Бу йўлда сабот ва матонат билан иш кўришингизда биз — Ангрен халқи вакиллар, шаҳримизнинг 140 минг кишилик меҳнаткашлари номидан айтамизки, Ўзбекистоннинг иқтисодий қувватини мустаҳкамлашда, Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлигига кирувчи республикаларнинг ҳаммаси билан дўстона муносабат ва алоқаларни ривожлантиришга, жумҳуриятимизда яшовчи барча фуқароларнинг эрк ва ҳуқуқларини ҳимоя қилишга қаратилган сиёсатингизни астойдил қўллаб-қувватлаймиз.

Республиканинг барча виждонли кишилари сингари биз ҳам ҳалок ва ярадор бўлганларга ўзимизнинг чуқур қайғумизни, айни пайтда масъулиятсиз ва ношудликлари билан талабаларнинг чиқишларига сабабчи бўлган кимсаларга нисбатан норозилигимизни билдирамиз.

Шаҳримизда Жигаристон фожиасининг дардини енгиллаштиришга Сизнинг қўшган шахсий ҳиссангизни биз — ангренликлар ҳеч қачон унутмаймиз. 1991 йил 29 декабрда бўлиб ўтган Президент сайловида шаҳримиз бўйича овоз беришда қатнашганларнинг 95 фоизи сизни ёқлаганлиги шундан далолатдир. Тараққийпарвар ангренликлар ўз Президентларига ишонадилар, уни қўллаб-қувватлайдилар, равнақли келажакка ишончларини у билан боғламоқдалар.

Республикамиз учун оғир бўлган ҳозирги дамларда Сиз бизнинг меҳнатимиз ва мададимизга бемалол таянишингиз мумкин.

Ангрен шаҳри фаоллари йиғилиши қатнашчилари.

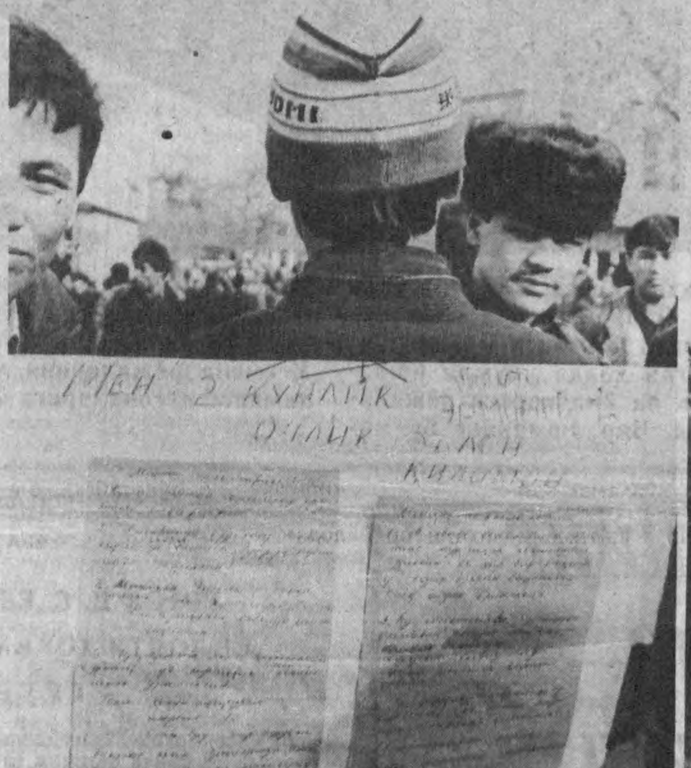

ТОШКЕНТ. Талабалар шаҳарчаси. 1992 йил, 16 январь.

ШЕРБЕК олган суратлар.

Ёзувчи сўз сўрайди

АЛАМ

Бугун ҳаммамиз Талабалар шаҳарчасида содир бўлган фожианинг айбдорини қидираяпмиз. Ваҳоланки, айбдор кимлиги кундек равшан. Айбдор — мен! Сиз, у, ҳар баримиз. Бугун ҳар бир виждонли ўзбек ўзини қотил ҳис этаяпти, қон тўкилишининг олдини ололмадимми, демак, ўша мудҳиш фожиада менинг ҳам озми-кўпми ҳиссам бор, деб ҳисоблаяпти. Ҳа, ҳаммамиз айбдормиз — тарбияни сусайтирган домлалар, ўзидан бошқа ташвиши йўқ раҳбарлар, конкрет иш ўрнига сафсата билан овора лўттибозлар, шаклланиб улгурмаган ноиблар, боқи-беғам ва лоқайд фуқаролар, тинчини бузишни истамайдиган худбинлар, оғмачи журналистлар, диндан кўра ҳукуматга сажда қилишни эп кўраётган руҳонийлар, ёғли патир, жез тақинчоқ ва омонат унвон илинжида эътиқодини сотаётган биз — ёзувчилар...

Ҳа, биз — ҳаммамиз бир ёқадан бош чиқариб, кўплашиб портлашга мос муҳитни яратдик — фақат гугурт чақиш қолганди. Гугуртни асосий айбдорлар — амалпарастлар билан лаганбардорлар ёқдилар. Чунки уларнинг бирдан-бир нияти — ўз курсисини сақлаб қолиш. Мансаб, имтиёзлардан айрилмаслик учун улар нафақат битта жонни, юзлаб одамларни қурбон қилишдан тоймайдилар. Осойишталикни сақла, деган кўрсатмани «Жангга!» деган буйруқдек қабул қиладилар. Осойишталикни, ҳамжиҳатликни куч билан сақлаб бўлмаслигини, фақат ақл-заковат билан тинчликка эришиш мумкинлигини тушунмайдилар, тушунишни истамайдилар. Фақат битта нарсани қонларига сингдириб юборганлар — дўппи деса, калла олиб келавер, шунда бошлиққа ёқасан.

Асосий айбдорлар деб лаганбардорларни ҳам айтдик. Бизда нима кўп, раҳбар кўп. Хўш, нега ўшалардан бирортаси фожиадан воқиф бўлиши билан югуриб бормади чора кўргани. Бу ҳақда Президент ҳам куюниб гапирди. Чунки улар лаганбардор, демакки, ношуд ва беҳарор, айтганни қилишдан бошқага ярамайди, ўз билганича бирор ишга қўл урмайди. Президентнинг айтишича, кўзингизга қараб мўлтиллаб тураверади, нима деб ҳақорат қилсангиз, кўтаради. Чунки қул, худбин ва риёкор.

Яқинда Бишкекда ҳам талабалар нархлардан норозилик билдириб, кўчага чиқдилар. Аммо бир томчи ҳам қон тўкилмади. Негаки, у ерда ўз фикрингни кўчага чиқиб айтишинг мумкин, қуролсиз ва беҳимоя халқ устига қуролли кучлар ташланмайди. Жамоатчилик йўл қўймайди, бунга. Бизда-чи? Биз — мен, сиз, у, бироргамиз жамоа деб аталишга арзимаймиз. Биз умуртқа поғонаси йўқ, бир тоғора кўпчиган хамирмиз. Биздан истаган раҳбар истаган нарсасини ясайверади.

Биз жамоа эмас — ҳаммамиз ҳофизмиз, қўлимиздан келадигани—алёр айтиш. «Партия ва ҳукуматимизга раҳмат» деган шиор бизга қон билан кирган, жон билан чиқади.

Токи ҳар биримиз содир бўладиган фожиада айбли эканлигимизни тан олмас эканмиз, бундай нохуш воқеалар такрорланаверади. Айбни қандайдир номаълум шахсларга , қора кучларга, чет давлатлардаги бузғунчиларга, империалистларга тўнкашдан нима фойда?! Айбни ўзгага ағдариш ўзимизни оқлашга уриниш демакдир.

Ҳар бир инсоннинг душмани бўлгани каби ўзбек халқининг ҳам, Президентимизнинг ҳам ғанимлари бор. Булар — биринчи навбатда ишдан кетган олдинги раҳбарлар, «Ёрдам»га келиб бойлик орттириш билан шуғулланганлар. Уларнинг орасида турли миллат вакиллари, ўзимизнинг ўзбеклар ҳам бор. Қўним, жойлари: «Москва, собиқ СССРнинг чексиз ҳудуди, дейлик: Анишчев, Сатин, Дидоренко, Ризаев Эрнест ва ҳоказолар. Ҳокимиятни қўлдан бергиси келмаётган ҳарбийлар — генераллар, офицерлар орасида ҳам бизга тескарилари йўқ эмас. Собиқ коммунистлар орасида ҳам аламзадалар кўп. Бу кучлардан кўз юмиш анойилик бўлур эди. Улар учун бизда вазият қанча ёмон бўлса, шунча яхши. Бироқ ҳамма айбни уларга тўнкаш, уларни қотилликнинг ташкилотчиси деб ҳисоблаш, яна қайтараман, ўзимизни оқлашга уринишдир. Мард бўлсак, айбни ўзимиздан қидирайлик. Мана, бир мисол. Яқинда Президентимиз журналистлар билан учрашганида жуда муҳим масала ўртага ташланди. Чунончи, нега шу пайтгача Фарғона ва Паркент фожиаларини тафтиш этиш комиссияларининг иш натижалари эълон этилмаганлиги сўралди. Бу нимани кўрсатади? Шуни кўрсатадики, биз ичимизда ўша фожиалар айбдорларини оқлаяпмиз, халқни ҳамон қўрқув остида сақлашга ҳаракат қилаяпмиз, бош кўтарсанг, яна қирамиз, демоқчимиз. Демак, атайлаб жазоламаяпмиз айбдорларни. Хўш, бунга ҳам, комиссиянинг тафтиш натижалари эълон қилинмаётганига ҳам ташқаридаги ўша «қора кучлар» айбдорми? Биринчи томчи қон тўкилганидаёқ жазолаганимизда бугунги қурбонлар бўлмас эди.

Обрў орттириш учун йиллаб машаққат чекиш керак, йўқотиш учун эса бир дақиқа, бир сўзгина кифоя. Шундоқ экан, башарият олдида юзимизни қора қилган фожиага баҳо беришда (ақалли шу борада) обрўйимизни тўкмайлик.

Фожиамиз ҳақида бутун жаҳон гапираяпти, ёзаяпти. Қўйиб берайлик. Йўқ, улар душманларимиз эмас, бизга жонлари ачиганидан ҳамдардлик билдираяптилар. Инсон қадрининг поймол бўлишига, эркининг чекланишига қарши бонг ураяптилар. Шуни тушунайлик, дўстлар.

Биз ҳам жаҳонда кечаётган воқеаларни чоп этаяпмиз-ку, ахир. Гуржистондаги қон тўкилишлар ҳар куни рўзномамиздан жой олади. Унда биз ҳам гуржи халқининг душмани эканмиз-да! Мақсадимиз — уларга кўмаклашиш, жаҳолатга қарши норозилик билдириш.

Бизнинг ҳақимизда нечун бошқалар ёзишмасин, қайғурмасинлар? Башариятни ғофилликда сақлашга интилиш — золим шоҳларга, жоҳил тоталитар тузумгагина хос хусусият.

Собиқ СССР ва чет давлатлардан келаётган журналистларга шубҳа билан қараш, турли тўсиқлар қўйиш, айниқса уларни таъқиб этиш — уят! Шармандалик!

Халқимизни кенг ахборот, хабар-маълумотлардан марҳум этиш элимизни катта ҳибсхонага айлантиришдир.

Ҳар нарсани ёпди-ёпди қилишдан, маҳфий ҳужжатлар, ёпиқ мажлислар, арзимаган нарсани ҳам халқдан сир тутишдан — коммунистча мафкуранинг бу сарқитидан қачон воз кечамиз?!

Тўғри, баъзан хориждаги айрим матбуот органлари биздаги воқеаларни бўрттириб, қора бўёқларни қуюқлаштириб, миқдорини ошириб, хуллас, далилларни бузиб ёзадилар. Бу ҳақда Президентимиз куюниб ва азият чекиб гапирди матбуот конференциясида. Бунга ҳам ўзимизнинг журналист оғайниларимиз айблидирлар. Уларнинг ландовурлиги, журъатсизлиги оқибатида содир бўлган фожиа ҳақида икки кунгача республикамизнинг бирорта рўзномасида хабар чоп этилмади. Демак, чет эллик журналистлар миш-мишларга асосланиб ёзишган. Иккинчидан, ёлғон хабарларга, тухмат ва бўҳтонга қарши қалам кучи билан, ростгўй ва ҳаққоний мақолалар билан жавоб беришни ўрганайлик. Зўравонлик, ўз ҳамкасбини таъқиб этиш журналистга ярашмайди. Ҳа, қаламга зўр берайлик. Ажойиб журналистларимиз, телешарҳловчиларимиз бор — ўзларини кўрсатишсин.

Матбуот конференциясида Президентимиз жуда тўғри бир гапни айтди. Мунофиқнинг ўқи талабанинг эмас, Президентнинг кўксига отилди, деди. Шу фикрни давом эттириб, ўша мудҳиш ўқ Президентнинггина эмас, балки ҳар бир ўзбекка, адолатга, имонга, инсофга, виждонга, қонунга, ҳуқуққа, қадриятга, эркка, демократияга қарши отилди! —дейман.

Президентимизнинг оғриқ ва алам билан «Келинглар, тинч яшайлик, холис режаларимизни амалга оширишга бизга имкон беринглар», деган сўзлари самимий эканлигига шубҳа қилмайман. Тинчликка буйруқ билан эришилмайди, бу ҳар биримизнинг истагимиз бўлмоғи, ҳар биримиз шунга бор кучимизни сафарбар этмоғимиз даркор.

Ҳозир оддий фуқародан Президентгача — барчага қийин, жуда қийин. Чунки биз янги тузум, янги давлат барпо этаяпмиз. Шундай экан, ҳар биримиз қилмишларимизни тафтиш этиб, хатоларимиздан тўғри хулосалар чиқаришдан чўчимайлик. Умумхалқ бахти ва фаровонлиги, мустақилликка эришиш йўлида ўз манфаатларимиздан кечайлик.

Жигарбандларим Санжар ва Камолиддин, лоқайдлигим туфайли ёш умрингизни сақлаб қололмаганим учун кечиринглар мени.

Фарҳод МУСАЖОН.
(муаллиф фожиа ҳақидаги сатрлари учун қалам ҳақи олишдан воз кечди).

Бугуннинг гапи

ВАЗИР ИСТЕЪФОГА ЧИҚАДИМИ?

Тўғри-да, бўм-бўш дўконлар, чанг босган пештахталарга «эга»лик қилиш учун вазир ва унинг маҳкамаси керакми? Халқнинг кундалик эҳтиёжларини лоақал талон билан қондира олмаётган вилоят, район, қишлоқ, хўжаликлараро матлубот жамиятлари штатларини сақлашга ҳожат бормикан? Умуман дўконларда бекорчиликдан пашша қўриб ўтирган сотувчиларга маош тўлаш инсофданми? Ҳисоб комитетларининг уч ойлик, ярим йиллик ва йиллик маълумотларини кўздан кечириб турибмиз: «товар обороти» режалари ортиғи билан бажарилмоқда. Чунки режани бажармаган, давлатга «выручка» топширмаган дўкон мудирларию сотувчиларни бизда узоқ ушлаб ўтиришмайди. Шу жиҳатдан биз «адолатли»миз.

Ҳозир савдо ходимларига ҳам қийин, албатта. Омборларда мол . камёб. Жумҳуриятлараро шартномаларга ҳеч ким амал қилмаяпти. Давлат тўнтаришига уринишдан кейин айниқса мамлакатда воқеалар тизгини илдамлаб кетди. КГБ, Ички ишлар вазирлиги каби жазо маҳкамаларининг нуфузи анча тушди. Собиқ СССР ўрнига Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги ташкил этилди. Лекин шундай бўлса-да, хорижий дўстларимизга раҳмат айтишимиз керак. Улар бизга қарз устига қарз бермоқдалар. Ўзиям бўғзимизгача қарзга ботдик-ов. Лекин барибир биз очу яланғочмиз. Чет эллардан келаётган моллар ҳеч қачон оддий фуқаролар қўлига теккан эмас, тегмайди ҳам.

Савдо ходимларига аввал ҳам оғир эди. Уларни вақти-бемаҳал текширувчилар бўлалаб кетганди. Бир куни ОБХССдан келса, эртасига халқ назоратидан, индинига молия бўлимидан вакил ташриф буюрарди. Ҳаммасининг «қизил книжка»си бор. Иш бор жойда камчилик бўлади, албатта. ОБХССдан келгани: «Устингиздан шикоят бор», — дейди. Санэпидстанция ходимининг важи ҳам ўринли: дўконда санитария қоидалари бузилган. Аммо ҳеч ким: «Нега молинг кам, сенга кўпроқ маҳсулот берайлик», — деб айтмайди. Шундай қилиб, дўконлар баттар қашшоқлашаверди, одамларнинг асаблари таранглашаверди. Нима қилсин, савдо ходимларининг ишлаб чиқариш корхонаси йўқ. Улар борини пештахтага чиқаради-да.

Шу боис бўлса керак, Япония, АҚШ, Туркия, Хитой каби буюк давлатлардаги тўкин ҳаёт ҳақида ҳикоя эшитганда оғзимизнинг сўлаги оқади. У томонларга бориб келганлар ҳар даврада мақтаниб гапиришади: «АҚШ жаннат жой экан», «Туркияда савдо дўконларининг ҳаммаси қулфу калитсиз», «Японияда магнитофон сотиб олгандим, сотувчи ҳатто раҳмат айтди», «Хитойнинг 1,5 миллиард аҳолиси бор, лекин тўкинчиликда Американи қувиб ўтади. Бизда, яъни собиқ Иттифоқда 300 миллион аҳоли яшаса-да, егани нон топа олмаймиз».

Яхшиямки, капиталистик давлатлар бор. Уларнинг «ҳотамтой»лиги туфайли бир амаллаб яшаб турибмиз. «Аргументы и факты» ҳафтаномаси хабар беришича, собиқ СССРнинг ташқи қарзи 77 миллиард сўмга етибди. Шахмат бўйича жаҳон чемпиони Гарри Каспаров эса хорижий мамлакатлар раҳбарларини бундан буён Иттифоққа иқтисодий ёрдам бермасликка даъват этди. Унинг ташвишланганича бор: қайта қуриш бошлангандан бери бошимиз қарздан чиқмай қолди. Қаранг: биз ғалла экамиз, пахта етиштирамиз, мол боқамиз-у, нондан тортиб гўштгача — барисини хорижий давлатлар етказиб бермоқда. Нега шундай бўлаяпти? Митингбозликдан бўшамай қолдикми? Ё иқтисодий масалаларни ҳам маҳфиячилар ҳал қилишаяптими? Нима бўлганда ҳам жар ёқасига етиб келдик.

Яқинда бир дўстим бундай деди:

— 1961 йилда Хрушчев: «80-йилларга бориб СССРда коммунизм қурилади», деб айтган эди. Энди билаяпмизки, биз ўша орзу қилган тузумни аллақачон босиб ўтган эканмиз.

Суҳбатдошим ҳақ. Афсус қиладиган жиҳати шуки, биз мўл-кўлчилик қадрига етмадик. Лекин ҳамон ҳайроиман: Брежнев даврида шу қадар бой бўлсак, бугун нега камбағаллашиб қолдик? Ё олдинги раҳбарият хазинани шип-шийдам қилиб кетганмикин? Бу ҳақда турли фикрлар билдирилаяпти. Қайсинисига ишонишни ҳам билмайсан. Боболаримиз айтишарди: «оғир кунларни биз кўрдик, сизлар кўрмангглар», — деб. Мана биз ҳам гувоҳ бўлаяпмиз. Нон учун ярим кун навбатда турамиз. Агар талонларимиз йўқолиб қолса, у ҳолда оч қолишимиз ҳеч гап эмас.

Ҳаммадан ҳам камбағалга қийин бўлди. Қўшимча даромадлари йўқ эмасми, бундай тоифадаги кишилар фақат маош ҳисобига кун кечирадилар. Шунинг учун уларни тижорат дўконлари эшиклари олдида турганларнинг сафида учратмайсиз. «Кўрпангга қараб оёқ узат» деган нақл айни шуларга аталгандай.

Инсонга барибир умид ва ишонч деган илоҳий туйғу доимо ҳамроҳ. Биз савдо вазири ва унинг гумашталари қош-қовоғига қарамай яшайдиган замон келишини кутиб, нафас олаяпмиз. Шу мақсадда чет эллик ишбилармонлар билан ҳамкорликда қўшма корхоналар очилмоқда, қайта ишлаш шохобчалари ташкил этилаётир. Тегирмонлар ишга тушди. Жувозхоналар ишлаяпти. Бироқ пештахталар ҳамон бўм-бўш. Нега?

Муқим Иброҳимов Навоий районидаги «Ленин йўли» жамоа хўжалигига раҳбарлик қилади. У ҳар йили хўжалик ҳудудида етиштирилган ҳосилни топширолмай овора. Негаки тайёрлов идоралари мутасаддилари хоҳлашса, маҳсулотни қабул қиладилар, хоҳлашмаса — йўқ. Деҳқоннинг пешона тери эвазига яратилган нознеъматнинг тупроққа қоришгани улар учун чикора.

— Агар хўжаликлар ўз ҳудудида етиштирилган маҳсулотни ўзи сотиш ҳуқуқига эга бўлса, у ҳолда Савдо вазирлигининг қиладиган иши қолмайди, — дейди Муқим ака.

У тўғри айтди. Ҳозир колхозлар ва совхозларга тегишли жами маҳсулот дўконларга бориб тушмоқда. Дўкон мудирига режа керак.

Маълумки, бизда ҳали олий навли булғор тамакиси ишлаб чиқарадиган шахсий кичик корхоналар йўқ. Шундай бўлса-да, тамакифурушчайқовчилар истаганча топилади. Савол туғилади: ёшини яшаб бўлган кампирнинг ота-онаси тамаки фабрикаси қуриб кетганмикан? Ёки бошқа бир мисол. Бизда қўлбола арақ тайёрлаш ва уни сотиш қонун йўли билан тақиқланган. Аммо арақфурушлар Савдо вазирлигининг фармойишларига бўйсунмайдилар: улар ўзларини алоҳида мустақил ҳокимият деб билишади. Халқ эса ҳоли хароблигидан қатъий назар, тўй-томоша учун арақ сотиб олишга мажбур. Қарабсизки, ҳожатбарорлар чўнтагига мўмай пул тушганидан, вазирлик режа бажарилганидан, биз арақ топилганидан хурсанд бўламиз. Ўзингизда йўқ — оламда йўқ, деганлари шуда.

«Ишбилармон» сўзи луғатимизда эндигина пайдо бўлгани йўқ. Шу пайтгача биз «савдогар» каломига фақат бир томонлама қараб келдик. Аслида улар чинакамига жаҳонгашта, фидойи кишилар бўлишгани маълум. Хармен Вамбери «Бухоро ёхуд Моваруннаҳр тарихи» асарида бундай деб ёзади: «Темурнинг амри билан Дамашқнинг энг моҳир тўқувчилари, Ҳалабнинг машҳур пахта йигирувчи фабрикалари, Анқаранинг мовут корхоналари, Туркия ҳамда Гуржистоннинг заргарлари, хуллас, саноатда қанча моҳир ишчилар бор бўлса, ҳаммаси Самарқандга кўчдилар... Хусусан бунда икки савдо яхши тараққий этиб, катта аҳамиятга молик эди. Бу ерга Ҳиндистондан жуда кўплаб атторлик ва бўёқ тижорати карвонлари келиб турарди. Хитой бу ерга ипак газламалар, чинни косалар, қадаҳлар, мушк, қимматбаҳо тошлар юборарди». Табиийки, ўша пайтларда савдо вазирликлари, матлубот жамиятлари, бошқармалар бўлмаган. Моллар сероб бўлганлиги туфайли аждодларимизга «подприлавка», «шапка» деган сўзлар мутлақо ёт нарса эди. Буларнинг ҳаммасини биз ўйлаб чиқардик. Октябрь инқилобидан кейин чегараларни тиканли симлар билан ўраб олдик. Шундай қилиб, биз ўз қавму қариндошларимизга душман кўзи билан қарай бошладик.

Жамоалаштириш сиёсати деҳқонни ердан маҳрум қилди. Хусусий ер ва корхона эгалари бадном этилди. Уларнинг ўрнига вазирликлар, бошқармалар туздик. Шу тариқа ишламасдан тишлайдиганларни тобора кўпайтира бердик. Ҳақиқий меҳнат қиладиган одам камайиб бораяпти. Ҳамма буйруқ берсам, хизмат машинасида юрсам, дейди. Қашшоқлик шундан келиб чиқмаяптимикан?

1991 йилнинг июнь ойида Тошкентда бўлиб ўтган ишбилармонлар учрашуви кўнгилга таскин берди. Биз мустақиллик йўлини дадил тутган эканмиз, иншооллоҳ, ўз мақсадимизга албатта етамиз. Бир кун келиб дўконларимиз маҳсулоту буюмлар билан тўлиб-тошади. Ўшанда ҳозирги кўргиликлар аччиқ хотирага айланади. Кейин бир халта ун сўраб, ижроком раисларига ялиниб-ёлворганларимизни эслаб юрамиз. Эҳтимол, бора-бора савдо вазири ҳам ўз ихтиёри билан истеъфога чиқар. Ҳозирча ишлаб турсин. Ноумид бўлмайлик!

Маҳмуд МАРДИЕВ.

ЭҲТИЁТ БЎЛИНГ, ГРИПП!

Сирдарё вилояти Ховос районининг Ховос давлат хўжалиги ҳудудидаги 13 ва 25-мактабларда машғулотлар вақтинча тўхтатиб қўйилди. Нега!

Ўзбекистон Соғлиқни сақлаш вазирлиги санитария-эпидемиология Бош бошқармасининг бошлиғи Р. Қосимов бизга воқеани қуйидагича шарҳлаб берди.

— 18 январь куни ҳар икки мактабнинг ўқувчиларидан 193 ўқувчи дарсга келмаган. Икки кун ўтиб бу рақам 370 тага кўтарилган. Жойлардаги тиббиёт муассасаларига мурожаат этувчилар сони эса ортиб кетаверган. Вилоят соғлиқни сақлаш бўлими ва санитария-эпидемиология станцияси томонидан зудлик билан хўжаликка мутахассислар юборилди. Улар ўтказган чуқур эпидемиологик текширув кўрсатдики, ўқувчилар ўртасида грипп касаллиги кенг тарқалган. Шу сабабли хўжаликдаги ҳар бир хонадондан хабар олиш, беморларни аниқлаш мақсадида мутахассис шифокорлар бириктирилди. Районда беморлар учун қўшимча 35 ўринлик жой ҳозирланди. Аҳоли ўртасида профилактик эмлаш олиб бориш мақсадида хўжаликдаги тиббиёт муассасаларига етарлича гаммаглобулин, интерферон вакциналари, ремонтадин, оксалин каби дори-дармонлар ажратилди, 1600 дона дока ниқоб тарқатилди. Шунинг билан биргаликда касалликни бартараф этиш ва соғломларга юқтирмаслик учун қатор тадбирлар ўтказилаяпти.

Вазиятнинг бундай тус олишига сабаб—дастлабки беморлар соғлом кишилардан ажратилмаганлигидир. Бундай аҳвол жумҳуриятимизнинг бошқа ҳудудларида содир бўлмаслиги учун ҳар бир киши ўзини лоҳас сезган, ҳарорати кўтарилган, аксирган, боши оғриган заҳоти дарҳол врач чақириши лозим. Бемор ётган хонадонларнинг ҳавоси тез-тез янгиланиб туриши, идиш-товоқлари, хонадондаги барча буюмлар тоза сақланиши даркор.

Грипп, айниқса, ёш болалар учун хавфли. Ҳар бир одам ўзининг ва ўзгаларнинг саломатлиги учун қайғурсагина грипп хасталиги кўп тарқалмайди, хонадон тинч, эл-улусда омонлик бўлади.

Абдумажид ЭРГАШЕВ,
республика саломатлик марказининг матбуот шўъбаси ходими.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши навбатдан ташқари тўққизинчи сессияси

1992 ЙИЛ БЮДЖЕТИ ЙЎНАЛИШЛАРИ ҲАҚИДА

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МОЛИЯ ВАЗИРИ

Э. Ж. БОҚИБОЕВ маърузаси

Сессиямизнинг биринчи босқичида биз 1992 йил биринчи чораги бюджети тўғрисида қарор қабул қилган ва бюджетнинг даромад қисмини аниқлайдиган солиқларни ҳам кўрсатиб ўтган эдик. Сизларга бугун шу қарорга асосан қўлланилаётган солиқлар тўғрисидаги қонунларга ўзгартиришлар ва қўшимчалар киритиш ҳамда 1992 йил умумий бюджети ҳақида қонун лойиҳалари тақдим этилган.

Ушбу қонун лойиҳаларини кўришдан олдин 1991 хўжалик йилида давлат томонидан халқнинг ва иқтисодиётнинг энг муҳим эҳтиёжларини қондириш учун қандай харажатлар қилингани, уларнинг манбалари қандай қилиб таъминланганини ҳақида қисқача маълумот берсам.

1991 йил иттифоқда хўжалик алоқаларининг тобора бузилиши, ишлаб чиқариш ҳажмининг кескин камайиши, нарх-навонинг узлуксиз ўсиб боришига қарамай Президентимиз ва ҳукуматимиз томонидан амалга оширилган тадбирлар республикамизда ижтимоий-иқтисодий осойишталикни сақлаб қолишга имконият яратиб берди.

Республикамизда халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқариш 1990 йилга нисбатан бирмунча ўсди, капитал қурилиш бўйича режалар бажарилди. Қийин об-ҳаво шароитига қарамай қишлоқ хўжалик меҳнаткашлари пахта толаси, дон ва бошқа (гўшт ва тухумдан ташқари) маҳсулотларни ишлаб чиқариш режаларини бажардилар.

Халқ хўжалиги тармоқлари бўйича фойданинг миқдори икки баробар ўсиб, 10 миллиард сўмга яқинни ташкил этди.

Президентимизнинг фармонлари ва ҳукумат қарорларига кўра 1991 йилда ўқитувчилар, шифокорлар ва бошқа бюджет ташкилотлари ходимларининг маошлари 1,9 баробар ошди, болалик оилаларга, иш... овчи оналарга бериладиган моддий ёрдам ҳажми 1,7 баробар ошди, пенсия нафақалари, талабаларнинг стипендиялари, мактаб ёшидаги болаларга ажратиладиган овқат пули оширилди.

1991 йилги давлат бюджети харажатлари 32,6 млрд сўм, даромадлар 28,5 млрд сўм бўлиб, 4,1 млрд сўм (яъни 12,5 фоиз) камомад билан белгиланган эди. Шу билан бирга бюджет харажатлари умумий миқдорининг 15,8 млрд сўми, яъни 48,5 фоизи иттифоқ бюджетидан бериладиган субвенция билан қопланиши керак эди. Яъни бюджетимизнинг ҳар 2 сўмидан 1 сўмини собиқ иттифоқ таъминлаши кўзда тутилганди.

Дастлабки ҳисоб-китобларга кўра Ўзбекистон Республикасининг 1991 йилги давлат бюджетининг даромад қисми режага нисбатан 101,4 фоизга бажарилди, харажат қисми 100 фоизга ўзлаштирилди ва бюджет камомади 3,7 млрд сўмни ташкил этди.

Қорақалпоғистон Республикаси, барча вилоятлар ва Тошкент шаҳри ҳам бюджетдаги режа кўрсаткичларини бажаришга эришдилар. Натижада кўзда тутилган аҳолининг турмуш даражасини кўтариш, халқ хўжалиги тармоқларига маблағ бериш борасидаги барча чоралар ўз вақтида молиявий таъминланди.

Шуни алоҳида таъкидлаб ўтиш керакки, фақат биргина бизнинг республикамизда 1991 йилда халқимизнинг аҳволини яхшилаш мақсадида Вазирлар маҳкамаси томонидан 9 мартда 59-сонли қарор қабул қилиниб, энг муҳим озиқ-овқат маҳсулотлари ва айрим болалар кийимлари бўйича белгиланган норма асосида товарларнинг баҳолар ўртасидаги фарқини қоплаш учун бюджетдан 2140 млн сўм ажратиб берилди. Шу жумладан ун,-нон маҳсулотлари бўйича Президентимиз қарори билан фақатгина бизнинг ҳудудимиздагина нарх-наво оширилгани йўқ ва бу харажатлар учун бюджетдан 1800 млн. сўм сарфланди.

1991 йилда иқтисодиётимизга салбий таъсир кўрсатган омиллар бу йил ҳам сақланиб қолмоқда. Шу билан бирга режалаштирилаётган йил шарт-шароитлари ўтган йилга нисбатан фарқ қилади.

Биз биринчи маротаба мустақил Ўзбекистоннинг молиявий ёрдамсиз тузилган мустақил бюджетини муҳокама қилаяпмиз. 1992 йилда республика бюджетининг даромадлари фақатгина Ўзбекистон ҳудудида тўпланадиган маблағлар ҳисобига бўлади.

Иккинчидан, 1992 йил Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлигига кирган давлатларнинг эркин нархларга ўтиши билан бошланмоқда. Ўз навбатида ижтимоий таъминот бўйича харажатлар миқдори ортиб, бу харажатларни пул билан қоплаш назарда тутилган.

Учинчидан, Ўзбекистон Республикаси ўз мустақиллигини эълон қилиши ва иттифоқ ҳудудидаги корхоналарнинг Ўзбекистон ихтиёрига ўтиши, ҳамда республика учун зарур бўлган, лекин илгари иттифоқ бюджети ҳисобига амалга ошириладиган харажатларнинг аксарият қисми энди Ўзбекистон бюджети зиммасига тушиши молиявий вазиятни қийинлаштирмоқда.

Тўртинчидан, 1991 йилда Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги доирасида тузилган ўзаро хўжалик алоқалари ҳақидаги шартномалар ҳали тўла ишга тушгани йўқ, мавжуд алоқалар узилиб бормоқда. Корхоналарнинг ярмидан ортиғи 1992 йилги шартномаларни ҳанузгача тузгани йўқ. Натижада ишлаб чиқариш хажмлари кескин қисқармоқда, корхоналарнинг даромадлари камаймоқда.

Ана шу шарт-шароитни ҳисобга олган ҳолда Молия вазирлиги томонидан Ўзбекистон Республикасининг 1992 йилги давлат бюджетининг асосий йўналишлари ва кўрсаткичлари лойиҳаси ишлаб чиқилди.

Тасарруф қилинган бюджет лойиҳаси ҳамда «Корхоналар, бирлашмалар ва ташкилотлардан олинадиган солиқлар ҳақида»ги қонунга киритиладиган ўзгартиришлар лойиҳаси Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг Иқтисодий ислоҳот, бюджет сиёсати ва маҳаллий ўзини-ўзи бошқариш комитетида, барча ко- [illegible] гина халқ ноиблари, мутахассислар, вазирликлар ва йирик корхоналар раҳбарлари, олимлар иштирокида бир неча бор кўриб чиқилди, уларнинг таклифларига кўра дастлабки лойиҳага қатор ўзгартиришлар киритилди.

Президентимиз Ислом Абдуғаниевич Каримов ҳам ушбу соҳага алоҳида эътибор бериб, бу масалаларни бир неча бор кўриб чиқдилар, Олий Кенгаш раёсатининг кенгайтирилган мажлисида бўлган муҳокамаларда қатнашдилар.

Сизнинг диққатингизга тавсия этилган ушбу лойиҳада янги **нарх-наво шароитида аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш тадбирлари билан боғлиқ бўлган биринчи даражали харажатларга катта эътибор берилган** ва турли ижтимоий-иқтисодий программаларни амалга ошириш, жумладан, қишлоқ аҳолисини ичимлик сув ва газ билан таъминлаш юзасидан бўладиган тадбирларга маблағлар кўзда тутилган.

Аҳоли турмуш даражаси тушиб кетишининг олдини олиш мақсадида биз бюджет лойиҳасини ишлаб чиқиш жараёнида имкони борича турли ижтимоий енгилликларни кўзда тутишга ҳаракат қилдик. Бюджетнинг асосий кўрсаткичлари Сизларга тарқатилгани учун, мен лойиҳанинг принципиал томонлари ҳақидагина тўхтаб ўтмоқчиман.

Республика давлат бюджети харажатларининг умумий ҳажми 86,2 млрд сўм, даромад қисми 75,4 млрд сўм деб белгиланган, ёки умумий камомад ҳажми 10,8 млрд сўм (бюджет ҳажмининг 12,5 фоизи).

Маълумки, бозор иқтисодиётига ўтиш муносабати билан бошқа республикаларда эркин баҳоларга ўтиш ва кенг миқёсда мулкни давлат тасарруфидан чиқариш дастури амалга оширилмоқда.

Бундай шароит сувга ташланган тош бутун сув юзасини қалқитгандек, бизнинг иқтисодиётимизга бевосита таъсир кўрсатади ва бизни ҳам тегишли чораларни кўришга мажбур қилади. Чунки ҳозирги кунда биз республикада истеъмол қилинадиган маҳсулотларнинг қарийб 50 фоизини, кўпгина истеъмол молларини, кийим-кечакни, асосий ишлаб чиқариш воситаларини, қурилиш ашёларини, ёғоч ва нефть маҳсулотларини бошқа минтақалардан олиб келамиз.

Вақти келиб биз бу маҳсулотларни ва асосий истеъмол молларини ўзимизда ишлаб чиқарамиз.

Бошқа республикалардан олинаётган маҳсулот ва ашёлар ҳозирги кунда янги солиқлар қўшилган ва оширилган нархларда сотиб олинмоқда ва бу ўзининг салбий таъсирини кўрсатаяпти. Умуман олганда шу вақтгача марказдан белгиланадиган баҳолар маҳсулотларнинг кўпайишига олиб келмади, ишлаб чиқарувчининг манфаатини таъминламади. Шунинг учун ҳам Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлигига кирган барча давлатлар миқёсида баҳолар сиёсати тубдан ўзгартирилмоқда.

Лекин айтиш керакки, бу борада ҳам бизнинг шарт-шароитларимизни ҳисобга олган ҳолда тутган йўлимиз бор.

Баҳолар масаласи ҳақида Ўзбекистон Нарх давлат комитетининг раиси батафсилроқ баёнот беради, мен эса ўз маърузамда халқимизни ҳимоя қилиш учун бюджетдан қандай маблағлар ажратилгани ҳақида гапириб ўтмоқчиман.

Шуни алоҳида таъкидламоқчиман, бюджет **харажатларининг қарийб 69,3 млрд. сўмга яқини ёки 80 фоиздан ортиғи ижтимоий муаммоларни ҳал қилишга, баҳолар эркинлиги шароитида халқнинг кам даромадли қисмини ҳимоя қилишга, одамларнинг оғирини енгил қилишга қаратилган.**

Бюджет харажатларининг асосий кўрсаткичлари қуйидаги тарзда белгиланган:

млрд сўм

Харажатлар йўналиши	1991 йил	1992 йил	Фоизларда
1. Ижтимоий-иқтисодий тадбирлар (капитал маблағлар билан), аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш харажатлари	25,5	69,3	270
2. Халқ хўжалиги харажатлари	4,7	8,4	180
3. Бошқарув харажатлари	0,3	0,9	300
4. Бошқа харажатлар	2,1	7,6	360
Жами:	32,6	86,2	264

Ижтимоий-иқтисодий тадбирлар ва аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш бўйича харажатлар миқдори 1990 йилга нисбатан 2,7 баробар, халқ хўжалигини маблағ билан таъминлаш харажатлари 1,8 баробар ошиши кўзда тутилган.

Халқ хўжалиги эҳтиёжларини қондириш учун мўлжалланган 8,4 млрд сўмдан қарийб 7,2 млрд сўмга яқини республикадаги бюджет ташкилотларига нархлар ва тарифлар ўсиши муносабати билан бериладиган компенсация (бадал) маблағларидир.

Капитал қурилиш бўйича ажратилган 7,9 млрд. сўм маблағнинг 5,3 млрд. сўми уй-жой, коммунал хўжалик, халқ маорифи, соғлиқни сақлаш, фан ва маданият, транспорт соҳасидаги қурилишларни маблағ билан таъминлашга ажратилган. Бюджет маблағлари тақчиллигига қарамай, бу ҳажм ўтган йилги миқдордан бирмунча юқори.

Орол денгизи муаммоларини ҳал қилишга бюджетда 165 млн сўм маблағ кўзда тутилган. Бу харажатлар илгари иттифоқ бюджети ҳисобидан амалга оширилар эди. Биз бор имкониятларни чуқур ўрганиб ана шу миқдорда харажатларни киритдик.

Шу нарсани таъкидлаб ўтиш керакки, капитал маблағларни молиявий таъминлаш тартиби бирмунча ўзгартирилиб, ишлаб чиқариш объектларини молиялаштиришда асосий манба банк кредитлари деб белгиланган.

Ҳозирги пайтда вазирликлар ва бирлашмалар қурилиш учун пул сўраб Иқтисодиёт комитетига мурожаат қиладилар, у ердан капитал маблағларнинг лимити берилади, Молия вазирлиги бюджет маблағлари ажратса, банклар бу пулларни қурилиш ташкилотларига бажарилган иш ҳажмига қараб тўлайдилар.

Натижада пуллар қандай сарфланганини сўраш учун бирон-бир жавобгар топилмайди. Энди эса бу масалада ҳам давлат тартибини ўрнатишимиз, жавобгарликни оширишимиз керак.

Бу жуда катта аҳамиятга эга масала, чунки бизнинг миллиард сўмлаб маблағларимиз йиллар давомида бир тийин ҳам наф бермай келмоқда. Бугунги кунда тугатилмаган қурилиш объектларининг умумий ҳажми 9 млрд. сўмга яқин миқдорни ташкил этса, шу жумладан иш ҳақи тарзида тўланган пул миқдори 3,5 млрд сўмдир.

Капитал қурилишдаги харажатларни кескин камайтириш мақсадида фақатгина тайёрлик даражаси 50—60 фоиздан юқори бўлган қурилиш объектлари бўйича маблағ ажратиш мўлжалланган. Тайёрлик даражаси бундан паст бўлган қурилиш объектларини молиялаштиришни тўхтатиш ва уларни хусусийлаштириш керак. Бундан бюджетга тушадиган маблағ миқдори шу йилнинг ўзида 3,3 млрд сўм ҳажмда белгиланган. Биз бу масала ҳақида ахир яқиндагина қонун қабул қилдик, уни бажаришимиз керак-ку!

Яна бир муҳим масала. 1991 йилда ижтимоий-маданий тадбирлар учун 10,6 млрд сўм ажратилган бўлса, 1992 йилга 36,4 млрд сўм мўлжалланган. Бу харажатларнинг 11,1 млрд сўми маориф, фан ва маданият соҳасига (1991 йилда атиги 3,7 млрд); 11,5 млрд сўми эса номоддий соҳалардаги, жумладан, мактаблар, ўрта махсус ва олий ўқув билимгоҳлари ўқитувчилари, шифокорлар (бюджет ташкилотларида ишловчиларнинг) маошини 2 баробар ошириш учун мўлжалланган.

Дастлабки ҳисоб-китобларга кўра ҳозирги кунда ўқитувчиларнинг ўртача ойлик маоши 700—800 сўмни ташкил этади.

Вазирликлар, корхоналар ва бирлашмалар (ассоциация, концернлар), қурилиш ташкилотлари ўз ишчи-хизматчиларининг маошларини ошириш, уларни баҳолар эркинлиги шароитида ижтимоий ҳимоя қилиш чораларини кўриб чиқиб, ўзлари мустақил равишда барча муаммоларни ҳал қилишлари зарур. Шу мақсадда ҳозирги вақтда мавжуд бўлган иш ҳақи фонди, маҳсулот рентабеллиги бўйича бўлган барча чекланишлар бекор қилинди. Банкларга, молия ва солиқ органларига тегишли кўрсатмалар берилди.

Тавсия қилинган лойиҳада нарх-навонинг ўзгариши шароитида аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш билан боғлиқ бўлган бюджет харажатлари алоҳида кўрсатилган.

Президентимиз бир неча бор таъкидлаганларидек, Ўзбекистоннинг бозор иқтисодиётига ўтишдаги ўз йўлининг асосий томони шундаки, аҳолининг аксарият қисми кам даромадли, кўп болали оилалар бўлиб, пенсионерлар, талабалар сони юқори бўлган бир шароитда биз асосий эътиборни уларни ижтимоий ҳимоя қилиш чораларини кўришга қаратамиз.

Жумладан, 1992 йилда ҳам аҳоли учун ўта муҳим бўлган истеъмол молларининг 12 тури бўйича ва баъзи ноистеъмол моллар, ҳамда хизматлар бўйича таннарх, улгуржи ва чакана баҳолар ўртасидаги тафовутни бюджетдан тўлашга жами бўлиб 14,2 млрд сўм ажратилган.

Хўш, бу харажатларга нималар киради?

Айтайлик, бир килограмм **ун маҳсулотларининг улгуржи нархи**, яъни корхоналар сотадиган нархи ўрта ҳисобда 3 сўм 80 тийинга, тўғри келса, аҳоли сотиб оладиган чакана нарх 1 сўм 80 тийин қилиб белгиланган. Демак ҳар бир килограмм ун ва нон маҳсулотлари бўйича давлат бюджетидан ўртача 2 сўм сарфланади, бошқача қилиб айтганда, ун ва нон маҳсулотлари аҳолига ярим қийматига камайтирилиб сотилади. Ана шу ҳаражатлар учун бюджетда 4580,4 млн сўм маблағ ажратилган.

Сут ва сут маҳсулотлари ҳар бир литрнинг ўртача улгуржи нархи 2 сўм 20 тийин бўлса, чакана нархи 1 сўм 50 тийин белгиланган, яъни ҳар бир хариднинг учдан бир қисмини давлат тўлайди.

Шакарнинг бир килограмми ҳозирги кунда тахминан 15 сўмга тўғри келаяпти, лекин аҳолига сотиладиган нархи 8 сўм, қолган 7 сўмни бюджетдан қопланади.

Бир килограмм чой янги нархда ўрта ҳисобда 51 сўмдан тушаяпти, аҳолига эса 30 сўмдан сотилиб, 21 сўми бюджетдан берилади.

Худди шундай енгилликлар гўшт маҳсулотлари, тухум, совун каби истеъмол моллари бўйича ҳам кўзда тутилган.

Лойиҳада аҳоли ёқадиган кўмир бўйича ҳам улгуржи нарх билан чакана нарх ўртасидаги фарқни бюджетдан тўлаш кўзда тутилган. Ёқилғининг ҳар бир шартли бирлиги 191 сўмга тушса, давлат бюджетидан 139 сўми қопланиб, аҳолига 52 сўм атрофида сотилади. Бу мақсадлар учун бюджетдан қарийб 350 млн сўм ажратилган.

Ҳаммангизга маълумки, халқимиз серфарзанд ва нарх-наво ўсган шароитда уларнинг кийим-кечагига алоҳида эътибор ўта муҳимдир. Шу нуқтаи-назардан ёш болали ота-оналарга болалар кийим-кечагини сотиб олганда ўртача йиллик нормалар бўйича, улар чакана нархининг 50 фоизи ҳисобида арзон нархда сотиш кўзда тутилмоқда. Икки ёшгача бўлган болалар учун бериладиган сут маҳсулотлари бўйича ҳам маблағлар ҳисобга олинган. Бу мақсадлар учун бюджетда 3,0 млрд сўм ажратилган. Шу билан бир қаторда болалик оилаларга бериладиган барча компенсация тўловлари ҳам сақланиб қолинади.

Янги тариф ва тўловлар бўйича пассажир транспорти харажатлари кескин ошиб бормоқда. Автобусда ҳар бир йўловчини ташиш давлатга 40 тийинга тушса, у 30 тийин тўлайди, колган 10 тийинни бюджет ҳисобидан қопланади.

Юқоридаги маҳсулотлар ва хизматларнинг нархлари ўртасидаги тафовутни тўлашга бюджет лойиҳасида қуйидаги миқдорларда харажатлар киритилган.

млрд сўм

Харажатлар	Умумий миқдори
1. Ун ва нон маҳсулотлари	4,6
2. Гўшт	1,6
3. Шакар, қанд	1,7
4. Сут	1,0
5. Чой	0,5
6. Тухум	0,2
7. Хўжалик совуни	0,1
8. Болалар кийимлари	3,0
9. Ёқилғи (кўмир, ўтин)	0,3
10. Аҳоли учун иссиқлик энергияси	0,6
11. Шаҳар транспорти	0,6
Жами:	14,2

Нарх-наво ва тарифларнинг ўсиши муносабати билан аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш тадбирлари бўйича бюджетдан 21,3 млрд. сўм маблағ ажратилган.

Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлигига кирган ҳеч бир давлатнинг бюджетида бу қадар ижтимоий енгилликлар кўзда тутилмаганлигини алоҳида таъкидлаб ўтиш керак.

Масалан, даромади ва харажати доимо мувозанат ҳолатида бўлиб келган Россия Федерацияси, Беларусь ва Украина бюджетларида фақатгина ун, нон, ўсимлик мойи ва сут маҳсулотлари бўйичагина нархлари ўртасидаги тафовутга бюджетдан пул ажратиш мўлжалланган.

Баъзи бир депутатлар истеъмол моллари бўйича ишлаб чиқарувчиларга бериладиган улгуржи нарх билан чакана нарх ўртасидаги тафовутга ажратилган маблағни тўғридан-тўғри аҳолига беришни ва тегишли баҳоларни эркин белгилашни таклиф қилмоқдалар. Бу таклифни батафсил ўрганиш шуни кўрсатдики, истеъмол молларининг нархлари ўртасидаги тафовут корхоналарга ишлаб чиқарилган маҳсулотнинг ҳақиқий миқдорига, сотувга чиқарилганига қараб берилади. Аҳолига эса, шу маҳсулотлар сотувда бўлмаса ҳам беришга тўғри келади. Агар хом ашё танқислиги шароитида ишлаб чиқариш кескин камайса, аҳоли қўлидаги пул маҳсулот билан таъминланмай қолади ва инқирознинг кучайишига, нарх-навонинг янада ўсишига олиб келади.

Шу нуқтаи-назардан илгари амалда бўлиб келган тартибни сақлаб қолишни тўғри деб биламиз.

Бюджет харажатлари таркибида агросаноат комплекси учун 3,2 млрд сўм маблағ ажратилган. Қишлоқ хўжалигини янада ривожлантиришга, жумладан мактаблар, болалар боғчалари, соғлиқни сақлаш, маданият уйлари қурилишига катта эътибор берилган. Қишлоқ аҳолисини ичимлик сув ва газ билан таъминлашга тегишли маблағлар кўзда тутилган.

Бизнинг камсувлик шароитида ўта муҳим бўлган мелиорация ишлари учун 1,7 млрд сўм ажратилган.

Даромади чекланган аҳоли табақаларига ҳам алоҳида эътибор берилади. Жумладан ҳозирги вақтда корхоналар иш ҳақи фондидан пенсия фонди учун ажратмалар ажратиш тартиби сақланиб қолади. Шу орқали пенсия фондига 10 млрд. сўм маблағ тушиши кўзда тутилган. 1991 йилда эса бу маблағ ҳажми 4,2 млрд сўм эди. Энди нафақалар (пенсиялар) ҳажми ҳам 1,5—3 баробар оширилмоқда.

Бюджетнинг харажат қисмини белгилашда давлат бошқарув органларининг харажатларини камайтириш кўзда тутилган. Молия вазирлиги томонидан бошқарув аппаратини такомиллаштириш бўйича бир қатор таклифлар ишлаб чиқилган ва сессиямиз тугагач бу материаллар ҳукумат эътиборига тақдим этилади. Бюджетни ижро этиш давомида ҳам бу соҳада барча имкониятлар ишга солинади.

Кўриниб турибдики, бюджет харажатларини белгилаш ва миқдорини аниқлашда аҳолининг биринчи даражали эҳтиёжлари назарда тутилган. Лекин шунга қарамай, бюджетнинг ҳажми 1991 йилдагига нисбатан 2,64 маротаба ўсиб бормоқда.

Бундай шароитда давлат даромадларини белгилашда принципиал янги тадбирларни амалга ошириш керак. Аввалом бор солиқлар сиёсатини тубдан ўзгартириш зарур.

Амалдаги солиқлар ҳақидаги қонунчилик иттифоқ шароитида яратилган бўлиб, кўп маънода «марказ — республика» муносабатларини кўзда тутган эди. Ўзбекистон ҳудудида йиғиладиган солиқлар етарли даромад бермаслиги эътиборга олинмаганди, чунки собиқ иттифоқ бюджетидан субвенция бериш кўзда тутилади. Бунинг устига солиқларни белгилаш, ҳисоблаш тартиби анча мураккаб.

Амалдаги қонунларда Ўзбекистон Республикаси иқтисодиётининг ўзига хос хусусиятлари ҳисобга олинмаганди. Жумладан, оборот солиғи тайёр маҳсулот нархига қўшилиб, бизнинг республикамиз каби асосан хом ашё ишлаб чиқарувчи минтақаларнинг манфаатини кўзламас эди.

Илмий-техника тараққиётини, ижтимоий соҳани ривожлантиришга етарли эътибор берилмаган эди.

Сизларнинг эътиборингизга тақдим этилган «Корхоналар, бирлашмалар ва ташкилотлардан олинадиган солиқлар ҳақида»ги Ўзбекистон ССР қонунига қўшимчалар ва ўзгартиришлар киритиш ҳақида»ги Ўзбекистон Республикаси қонуни лойиҳасида янги солиқлар системасини жорий этиш кўзда тутилган.

Шу билан бирга «Ўзбекистон ССР фуқароларидан, чет эл фуқароларидан ва фуқаро бўлмаган шахслардан олинадиган даромад солиғи ҳақида»ги Ўзбекистон ССР қонунига ўзгартиришлар киритиш ҳақида»ги Ўзбекистон Республикаси қонуни лойиҳаси ҳам тақдим этилган. Унда солиқ олинмайдиган даромад миқдорини 160 сўмдан 350 сўмгача кўтариш ва баъзи бир қўшимча енгилликлар киритиш мўлжалланган.

Корхоналар фойдасидан олинадиган солиқ ўрнига даромаддан олинадиган солиқ жорий этиш кўзда тутилган.

Кейинги вақтларда корхоналар фойдасининг ўсиши фақатгина маҳсулот нархининг ўсиши ва қимматбаҳо маҳсулотларни ишлаб чиқариш ҳажмининг ошиши ҳисобига бўлаяпти. Агар биз натурал ишлаб чиқариш харажатларини кўрадиган бўлсак, маҳсулот ҳажми муттасил камайиб бормоқда. Биз нархлар асоссиз ўсишининг олдини олиш учун ортиқча фойдани каттароқ солиққа тортар эдик. Бу эса, ўз навбатида ишлаб чиқаришни орқага тортаётганди.

Бу йилдан бошлаб иш ҳақи фондини ҳосил қилишдаги барча чекланишлар ҳам бекор қилинмоқда. Бундай шароитда корхона фойдасининг аксарият қисми истеъмол фондига ўтиб кетиб, солиқ солинадиган фойда миқдори пасаяди.

Агар биз даромад солиғига ўтсак, иш ҳақи фондини ҳам, юқори фойда миқдорини ҳам чеклашга эҳтиёж қолмайди ва ишлаб чиқарувчиларга қўшимча рағбат бўлади.

Таклиф қилинаётган даромад солиғи бўйича бюджетга тушадиган маблағлар 9,5 млрд сўм миқдорда аниқланган. Дастлабки ҳисобларга кўра, солиқ ҳажми 18 дан 30 фоизгача бўлганда корхоналар деярли ўз даромадларини йўқотмайдилар, чунки бу миқдор корхоналар тўлаётган фойдадан олинадиган солиқ миқдорига деярли тенг.

1992 йилда фойда миқдори 2—2,5 баробарга ўсиши кўзда тутилган. Агар фойдадан олинадиган солиқни сақлаб қолсак ҳам, корхоналардан бюджетга 7—8 млрд сўм маблағ тушарди. Даромад солиғи ҳажмида эса иш ҳақи фондининг 2 баробар ўсиши ҳам ўз аксини топган.

Кўрилаётган лойиҳалардаги асосий ўзгаришлардан бири шуки, ҳозир **амалдаги оборот солиғи ва савдодан олинадиган солиқ ўрнига бозор иқтисодиёти хусусиятларини ўзида акс эттирган ва баҳолар орқали ундириладиган қўшилган қиймат бўйича солиқ ва акциз тўловларини** жорий қилиш кўзда тутилган.

Юқорида айтилганидек, оборот солиғи фақатгина тайёр маҳсулотларга белгиланар эди ва бу баҳо белгилаш тартибидан хом ашё ресурсларини ишлаб чиқаришга асосланган бизнинг иқтисодиётимиз зарар кўрар эди. Ваҳоланки, хом ашё бўйича асосий ишлаб чиқариш ва меҳнат харажатлари бизнинг республикамиз ҳудудида бўлар эди.

Қўшилган қийматдан олинадиган солиқ барча маҳсулотларга баробар тегишли ва шу жиҳатдан республикамиз иқтисодиёти учун катта аҳамиятга эга. Бундан ташқари ҳозирги маҳсулот ва моддий ресурслар танқислиги шароитида ишлаб чиқарувчилар маҳсулот баҳосини талаб ва таклиф ўртасидаги муносабатга қараб белгилайдилар ва шу туфайли маҳсулот нархини сунъий равишда кўтариб даромад оладилар.

Шу жиҳатдан ва бюджетга қўшимча даромад топиш мақсадида «қўшилган қийматдан олинадиган солиқ»ни киритиш ўринли бўлади. Бу солиқ маҳсулот баҳосига қўшилиб, истеъмолчи томонидан тўланади.

Солиқ миқдорини хом ашё ва материаллар қиймати устига янги қўшилган қийматнинг 30 фоизи даражасида белгиланса, бюджет даромади 19,5 млрд сўм бўлиши кўзда тутилган.

Киритилаётган солиқ кенг халқ истеъмол моллари бўйича баҳолар ўсишига олиб келмайди, чунки қўшимча қийматдан олинадиган солиқ миқдори оборот солиғи миқдоридан паст. Масалан, ўсимлик мойи бўйича илгариги оборот солиғи миқдори 48,6, пайпоқлар бўйича 60 фоиз бўлса, қўшилган қийматдан олинадиган солиқ 30 фоиз. Бундай мисолларни бошқа маҳсулотлар бўйича ҳам келтириш мумкин.

Яна бир нарсани айтиб ўтиш керакки, қўшилган қийматдан олинадиган солиқ киритилиши муносабати билан оборот солиғи ва савдодан олинадиган солиқ корхоналардан олинмайди. Лекин бунда солиқ олинадиган асоснинг ўртасидаги фарқ ҳисобига бюджетга тушадиган маблағлар камайиши мумкин.

Умумдавлат харажатларининг ўсиб бориши туфайли биз бюджет даромадларининг камайишига йўл қўя олмаймиз.

Аҳолининг кундалик эҳтиёжларини қондирувчи кўпгина маҳсулотларнинг ишлаб чиқариш харажатларидан паст бўлган чакана нархларда сотилишини биз бошқа маҳсулотларнинг нархига устама нарх, яъни акциз қўшиш билан таъминлашга мажбурмиз.

Акциз тўловлари корхона соф даромадининг бир қисми бўлиб, улар «қўшилган қийматдан олинадиган солиқ»қа қўшимча равишда баъзи бир маҳсулот турлари бўйича тўланади. Акциз тўловлари олинадиган маҳсулотларнинг тури ва солиқ миқдорлари ҳар йили бюджетни тасдиқлашда кўриб чиқилади. Акциз тўловлари билан кенг халқ эҳтиёжига кирмаган маҳсулотларни қоплаш (спиртли ичимликлар, заргарлик буюмлари ва ҳоқазо) назарда тутилмоқда.

Дастлабки ҳисоб-китобларга кўра, оборот солиғи ва савдо солиғи ўрнига қўшилган қийматдан олинадиган солиқ ва акциз тўловларини жорий қилиш туфайли бюджетнинг даромад қисми 24,7 млрд сўмга кўпаяди.

Кейинги вақтда мулкчиликнинг ҳар хил шакллари пайдо бўлиб кескин ривожланаяпти. Яқинда қабул қилинган мулкни давлат тасарруфидан чиқариш асослари ҳақидаги Ўзбекистон Республикаси қонуни ҳам бунга кенг шароит яратиб беради.

Шу билан бирга бозордаги мулкка бўлган талаб ва таклиф ўзгариши, инфляция туфайли, мулкнинг қиймати ўсиб бораяпти ва ўз эгасига қўшимча фойда келтираяпти. Ваҳоланки, бозор иқтисодиёти шароитида ҳар бир даромад манбаи солиққа тортилган бўлиши керак.

Айтилганларни ҳисобга олиб, корхоналрнинг мол-мулкидан олинадиган солиқни жорий этиш таклифи ҳам киритилмоқда. Солиқнинг миқдорини корхона асосий ишлаб чиқариш воситалари қийматига (уларнинг қолган қиймати бўйича) нисбатан 0,5 фоиз қилиб белгилаш кўзда тутилган. Қилинган ҳисоблар бу солиқ бўйича бюджет даромадлари 0,4 млрд сўмни ташкил қилишини кўрсатмоқда.

Юқорида айтилган солиқлар бошқа жумҳуриятларда ҳам 1 январдан киритилган.

Мулкни хусусийлаштириш ва битказилмаган қурилиш иншоотларини сотишдан келадиган даромад ҳам бюджетга 3,3 млрд сўм маблағ келтириши кўзда тутилган.

Лойиҳадаги яна бир принципиал янгилик бу эркин баҳолар киритишдан олинадиган даромадларни бюджетга ундириш тартиби. Бундай солиққа республика ҳудудидан олиб чиқиб кетиладиган хом ашё ва маҳсулотлар тортилади. Бу солиқлар бўйича бюджет даромади миқдори 27,0 млрд сўм қилиб яъни умумий бюджет ҳажмининг 1/3 миқдорида кўзда тутилган.

Агар биз 1991 ва 1992 йиллар бюджети лойиҳасида турли солиқларнинг салмоғини таҳлил қилсак, 1991 йилда оборот солиғи бюджетнинг 26,7 фоизини, савдодан олинадиган солиқ 6,3 фоизини, фойдадан олинадиган солиқ 21,9 фоизини ташкил қилганди. 1992 йил лойиҳасида эса, бу солиқлар ўрнига киритилаётган қўшилган қиймат солиғининг салмоғи 26 фоиз, акцизларнинг салмоғи 12,6 фоиз, даромад солиғининг салмоғи 12,6 фоиз.

Киритилаётган ўзгаришларга қарамай, республикамиз ҳудудида олинадиган барча даромадлар давлат бюджети эҳтиёжларини тўла қондиришга етмайди ва 10,8 млрд сўм миқдорда харажатлар (умумий ҳажмнинг 12,5 фоизи) ҳажми даромадлар ҳажмидан кўп, яъни бюджетимиз камомадли (дефицитли) бўлаяпти.

Ўйлаймиз-ки, биз киритаётган солиқлар соҳасидаги таклифлар қабул қилиниб, бюджет тасдиқланса, қўшимча даромадларни топиш асосида бу камомадни хўжалик йили давомида қоплаш мумкин.

Биз ана шу камомадни қоплаш юзасидан бир қатор тадбирларни амалга оширишни кўзда тутаяпмиз. Жумладан, республикадан олиб чиқиб кетилаётган сабзавот ва мева маҳсулотлари бўйича бадалларни ошириш, божхона фаолиятини такомиллаштириб, қўшимча даромадлар олиш, турли рента тўловларини жорий қилиш, давлат мулкини хусусийлаштиришни, жумладан, битказилмаган қурилиш иншоотларини сотишни жадаллаштириш, молия ресурсларини тежамкорлик билан сарфлаш масалалари кўриб чиқилаяпти.

Чет эл сармояларини Ўзбекистонга жалб қилиш, чет эл давлатларидан мақсадли қарзлар олиш, турли халқ истеъмол молларини сотиб олиш ва ишлаб чиқаришни кўпайтириш ҳақида қатор таклифлар тайёрланмоқда.

Сизларга тарқатилган маълумотларда Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳри бюджетларининг асосий кўрсаткичлари умумий ҳажми 27,7 млрд сўм миқдорида кўрсатилган. Бу кўрсаткич 1991 йил ҳажмидан 3,7 маротаба юқори.

Маҳаллий бюджетларга қўшилган қийматдан олинадиган солиқ, акцизлардан, даромадлардан олинадиган солиқдан, эркин нархларни жорий этишдан, хусусийлаштиришдан тушадиган даромадлардан ажратмаларнинг нормативлари Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамаси томонидан тасдиқланиши тавсия этилади.

Вилоятлар бўйича бюджет ҳажмининг тақсимланиши қуйидагича:

млн сўм

Вилоятлар	Бюджет ҳажми	Камомад	Умумий ҳажмга нисбатан фоизларда
Қорақалпоғистон Республикаси	2044,5	255,6	12,5
Андижон вилояти	2389,6	298,7	12,5
Бухоро вилояти	2183,3	272,9	12,5
Жиззах вилояти	1088,5	136,1	12,5
Наманган вилояти	1996,8	249,6	12,5
Самарқанд вилояти	2959,0	369,9	12,5
Сирдарё вилояти	875,5	109,4	12,5
Сурхондарё вилояти	1832,3	229,0	12,5
Тошкент вилояти	2643,3	330,4	12,5
Фарғона вилояти	2761,8	345,1	12,5
Хоразм вилояти	1598,6	199,8	12,5
Қашқадарё вилояти	2173,9	271,7	12,5
Тошкент шаҳри	3140,6	392,6	12,5
ЖАМИ:	27686,7	3460,8	12,5

Албатта, бу йилги давлат бюджетини бажариш молия ва солиқ органлари, маҳаллий советлар ҳамда вазирликлар, корхоналар раҳбарлари олдига катта масъулият қўяди ва ҳар биримиздан фаол иш олиб боришни талаб қилади.

Ўзбекистон Республикаси бюджетининг 1992 йил учун белгиланган асосий кўрсаткичларини маъқуллашингизни сўрайман.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши навбатдан ташқари тўққизинчи сессияси

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ АЙРИМ ҚОНУНЛАРИГА ЎЗГАРТИШ ВА ҚЎШИМЧАЛАР КИРИТИШ ҲАҚИДА

ИҚТИСОДИЙ ИСЛОҲОТ, БЮДЖЕТ СИЁСАТИ ВА МАҲАЛЛИЙ ЎЗИНИ ЎЗИ БОШҚАРИШ КОМИТЕТИНИНГ РАИСИ

Э. Н. ХЎЖАЕВ маърузаси

Ҳозиргина республикамизнинг молия вазири ўртоқ Э. Ж. Боқибоев маърузасини тингладик. Маърузада солиқларга оид қонунларга киритиш мўлжалланаётган ўзгартириш ва қўшимчалар тўғрисида ҳамда 1992 йилги Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджетининг асосий параметрлари ҳақида сўз юритилди.

Маърузадан кўриниб турибдики, республикамиз бюджетини шакллантиришда нақадар мураккаб қийинчиликларга дуч келинмоқда. Бу қийинчиликлар кўп жиҳатдан барбод бўлиб кетган собиқ иттифоқ билан боғлиқдир. Ўша иттифоқ бизга нисбатан нотўғри, ярамас иқтисодий сиёсат ўтказиб келди. Охирги йилларда пулнинг қадрсизланиши бетўхтов ўсиб, айни чоғда нарх-наво кўтарилиб, сўм қадрсизлана борди ва ишлаб чиқариш таназзулга юз тутди, пасайиб кетди.

Буларнинг ҳаммаси республика меҳнаткашларининг турмуш даражасига таъсир этди. Республикамиз Президенти ва ҳукумати аҳолини ижтимоий ҳимоя қилиш юзасидан собитқадамлик билан пухта ўйлаб, сиёсат юргизаётганлиги шарофати билангина бошқа минтақалар дучор бўлган қийинчиликлар ва танқисликларни унчалик сезмаяпмиз.

Бюджет ташкилотлари ходимларининг иш ҳақини 2—4 марта ошириш (фақат шу мақсад учун бюджетдан 11,5 млрд. сўм пул ажратилмоқда), энг кам иш ҳақини 350 сўмга етказиш, нафақа ва стипендияларни ошириш, хўжалик ҳисобидаги ташкилотларда иш ҳақидаги чеклашларни олиб ташлашга қаратилган Президентимизнинг сўнгги фармонлари аҳолининг пул даромадларини ошириш ва уларнинг турмуш даражасини маромида сақлаб туришга имкон беради.

Президент ва ҳукуматимиз қишлоқ меҳнат аҳлига эътибор бермоқдалар. Кейинги вақтларда қишлоқ хўжалик маҳсулотларининг харид нархи бир неча марта оширилди, хўжалик юритишнинг фермер ва деҳқон хўжаликлари шахсий ёрдамчи хўжаликлар, ижара сингари янги шаклларини ривожлантириш йўли тутилди.

Ана шу тадбир бир оила ҳисобига пул даромадлари 1991 йилда 2,2 марта, йилнинг тўртинчи чорагида эса 2,7 марта ошишига олиб келди. Давлат статистика қўмитаси томонидан тайёрланиб Сизларга тарқатилган китобчада турли тоифадаги аҳолининг пул даромадлари кўрсатиб берилган.

Бироқ, энди бизнинг республикамизда ҳам нарх-навони эркин қўйиб бериш ишини бошлашимизга тўғри келади. Бу анча оғир ўтадиган, аммо муқаррар тадбирдир. Оқибатлари эса турлича бўлиши мумкин.

Айни чоғда республикамиз аҳолиси бу тадбирни тўғри тушунади деб умид қиламиз. Дастлабки ойларда аҳоли турмуш даражасининг пасайиб кетишига чидашга тўғри келади. Бир неча ойлардан кейин савдо шохобчаларида молларни эркин сотиб олиш имкониятига эга бўлинади. Шунинг оқибатида ҳозирча маош сифатида олинаётган қадрсизланган (деревянные) қоғоз пул эмас, реал қурбга эга бўлган пул ишлаб топиш омили юзага келади.

«1992 йилги Ўзбекистон Республикаси давлат бюджетини шакллантиришнинг асосий параметрлари тўғрисида»ги ҳамда «Корхоналар, бирлашмалар ва ташкилотлардан олинадиган солиқлар тўғрисида»ги «Ўзбекистон Республикаси фуқароларидан, ажнабий фуқаролардан ва фуқаролиги бўлмаган шахслардан олинадиган даромад солиғи тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонунларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳақида»ги масалани муҳокама этишда Иқтисодий ислоҳат комитетининг аъзолари, Олий Кенгаш барча комитетларининг бошқа ишдан ҳоли этиб қўйилган 30 дан ортиқ халқ депутати, вазирликлар ва идораларнинг раҳбарлари, илмий ходимлар, барча вилоятларнинг вакиллари фаол қатнашдилар. Бу муҳокамалар то 11 январгача ҳар куни давом этди. Кўп тушунмовчиликлар ўртоқларнинг солиқ билан турли тўловларнинг фарқини англамасликлари натижасида келиб чиқаяпти.

Муҳокамалар натижасида солиқ ставкаларига ҳамда бюджетнинг харажатлар ва даромадлар қисмига бир қанча жиддий мулоҳазалар ва таклифлар киритилди. Чунончи, депутатлардан Султон Чегебоев (205-Қарши), Григорий Сидаков (80-Янгиобод), Муҳаммаджон Худоёров (79-Янгиҳаёт), Содиқ Холиқов (221-Китоб) талаби билан корхоналар даромадидан олинадиган солиқнинг энг кам чегарасини бир фоизга камайтириш тавсия этилмоқда. Бу ҳол корхоналар даромадларидан 1,5 млрд. сўмни уларнинг ихтиёрида қолдириш имконини беради.

Депутат Йўлдошхон Бурхоновнинг (123-Калинин) таклифи билан транспорт воситалари солиғининг бир қисмидан йўл қурилиши эҳтиёжлари учун фойдаланиш қайта кўриб чиқилмоқда. Жойларда солиқ назоратчиларининг ишини тубдан яхшилашни сўрашяпти, ОБХСС ва халқ назоратини тугатиш таклиф этилмоқда.

Ҳақиқатан ҳурматли Ислом Абдуғаниевич, Абдулҳошим Муталович Давлат солиғи бош бошқармаси билан жиддий шуғулланилмаса бўлмайди. Шу вақтгача бу идорада бошлиқ йўқ. Бу бошқармани Президентлик ихтиёрига олинса айни муддао бўларди. Кўп кадрлар кетиб қолмоқда.

Депутат Аҳмадали Асқаров (259-Норинкапа) бюджетнинг халқ таълими ва фанга мўлжалланган харажатларини кўпайтириш таклифини киритди. Нон ва ун маҳсулотларининг чакана нархларини қўшни республикалардаги нархлар даражасига кўтариб оилаларга компенсация тўловларини ошириш фикрини айтди. Аммо бу таклифга асло қўшилиб бўлмайди.

Депутат Марат Зоҳидов (38-Университет) бошқарув аппаратини қисқартиришга табақалаштирилган тарзда ёндашишни таклиф этди.

Республика халқ хўжалиги барча тармоқлари тузилишини ўрганиб чиқиб, бир-бирини такрорловчи ташкилотларни қисқартириш таклиф этилмоқда. Ҳақиқатан ҳам бу гапда жон бор. Масалан, иқтисодиёт масалалари билан қанчадан-қанча илмий-текшириш институтлари шуғулланади. Лекин уларнинг самараси-чи? Жуда паст. Олтин қазиб олишни тўхтатиб туриш, олтинни келгуси авлодларга қолдириш зарур. Армия ва Ички ишлар вазирлиги таъминоти сарф-харажатлари қисқартирилиши таклиф этилди. Бу таклиф инобатга олиниши керак эмас деб ўйлайман.

Депутат Салим Пўлатович Пўлатов (12-Комсомол) бюджетда ёшларни ижтимоий ҳимоя қилишга доир махсус банд ажратишни ва тугалланмаган, чала қурилишларни дарҳол хусусийлаштиришга киришишни таклиф этди. Ҳақиқатан 1992 йил 1 январгача тугалланмаган қурилишлар харажати 10,5 млрд. сўмни ташкил этмоқда. Уларни пули бор корхоналарга, чет эл сармоядорларига сотиш керак.

Ҳаммамиз ҳурмат қиладиган оқсоқол, Янгийўл районидаги «Коммунизм» жамоа хўжалигининг раиси, депутат Маҳмуд ака Исматов (118-Куйбишев) жамоа хўжаликларидан (колхозлардан) ундириб олинадиган ҳамма солиқларни қайта кўриб чиқишни таклиф этди. Унинг фикрларича солиқ тизими энг аввало маҳсулот ишлаб чиқарувчиларни, қишлоқ меҳнатчисини рағбатлантирмоғи лозим. Ана шундагина бозорни қишлоқ хўжалик маҳсулотлари билан бойита оламиз.

Жамоа хўжаликларига имтиёзли қарзлар берилиши керак. Қишлоқни устивор ривожлантириш мақсадида Ўзбекистон деҳқончилик саноати банкига 1992—1993 йиллар учун 20 фоиз миқдорида даромадлардан солиқ олишда имтиёзлар белгиланишини таклиф қилдилар. Мен ўйлайманки, бу таклифларда ҳам жон бор ва Вазирлар маҳкамаси тез кунда бу ҳақда ўз фикрини билдириши керак. Қишлоқ билан шаҳар ўртасидаги баҳолар номувофиқлигини тезроқ тугатиш керак.

Бошқа халқ депутатлари ҳам талайгина қимматли таклиф ва мулоҳазалар билдирдилар.

Сизларга бюджет лойиҳаси тарқатилган. Лекин йил давомида бу масалага бир неча бор қайтишга тўғри келади. Чунки, эртага нима бўлади? Ярим йилдан кейин бошқа минтақалар билан алоқалар қандай бўлади? Ҳозир буни айтиш қийин. Президентимиз айтганларидек, эҳтимол ҳар чорак учун алоҳида бюджетни кўриб чиқишга тўғри келар. Шунинг учун Иқтисодий ислоҳот, бюджет сиёсати ва маҳаллий ўзини ўзи бошқариш комитети уларни атрофлича ўрганиб чиқиб, Олий Кенгашдан «1992 йилги Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджетини шакллантиришнинг асосий параметрлари тўғрисида»ги ҳамда «Корхоналар, ташкилотлар ва бирлашмалардан олинадиган солиқлар тўғрисида»ги ва «Ўзбекистон Республикаси фуқароларидан, ажнабий фуқаролардан ва фуқаролиги бўлмаган шахслардан олинадиган даромад солиғи тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш ҳақида»ги тақдим этилган қарор лойиҳаларини тасдиқлашни сўрайди.

«ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ ВА СПОРТ ТЎҒРИСИДА»ГИ ҚОНУН ЛОЙИҲАСИ ҲАҚИДА

СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ, ХОТИН-ҚИЗЛАР ИШЛАРИ, ОНАЛИК ВА БОЛАЛИКНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ КОМИТЕТИ РАИСИ

Ҳ. М. УСМОНОВА маърузаси

Ушбу лойиҳа устида ишлар эканмиз, бозор иқтисодиётига ўтиш даврида республика бюджети танг аҳволга тушиб қолганлигини ҳам, бундай аҳвол яқин йиллар ичида жамиятга қай даражада таъсир кўрсатишини ҳам тушуниб турардик.

Сизнинг муҳокамангизга тақдим этилаётган лойиҳа асосан ташкилий ва ижтимоий-сиёсий аҳамият касб этган бўлиб деярли кўп сарф-харажат талаб қилмайди. Лекин ўсиб келаётган авлодни соғлом, баркамол, жисмоний бақувват этиб тарбиялаш ҳар қандай давлатнинг ижтимоий тараққиётидаги асосий масалалар ҳисобланишини таъкидламоқчиман. Афсуски, жамиятдаги ҳозирги танглик аҳолининг сиҳат-саломатлиги, жисмоний ривожланиши ва баркамоллиги муаммолари ечимига ҳам ўзининг салбий таъсирини кўрсатмоқда.

Республикада мактаб ёшигача бўлган болаларнинг 50 фоизидан кўпроғининг саломатлиги яхши эмас. Умумий таълим мактабларини битириб чиққанларнинг атиги 20 фоизи соғлом болалардир. Ўқувчилар ва талабаларнинг аксарият қисми жисмонан яхши камол топмаяпти. Армияга чақирилувчиларнинг ҳар иккисидан бири хизматни ўташга етарли даражада жисмоний тайёргарликка эга эмас.

Баъзи корхона ва жамоа хўжаликларида жисмоний тарбия машғулотларидан меҳнаткашларнинг соғлиғини яхшилаш йўлида деярли фойдаланилмаяпти. Шу туфайли кўплаб иш вақти йўқотилмоқда, меҳнат қобилиятини вақтинчалик йўқотганлик учун кўп сарф-харажатлар қилинаяпти. Оқибатда давлат жуда катта иқтисодий зарар кўрмоқда. Фақатгина 1990 йилда бундай харажатлар 306 миллион 500 минг сўмни ташкил этди.

Айрим хўжалик раҳбарлари пул ҳаражатларини тежаб қолиб, тежалган маблағлардан ходимларнинг саломатлигини тиклаш, жисмоний тарбия ва спорт мақсадларида фойдаланмаяптилар. Бу эса энг аввало республикамиз аҳолисининг насл-насаби соғлом бўлишига, унинг халқ хўжалигига жиддий путур етказмоқда.

Фикримизча, республика аҳолисининг, айниқса йигит-қизларнинг саломатлиги ва жисмоний жиҳатдан тайёргарлиги қониқарсиз аҳволда эканлигининг асосий сабабларидан бири жисмоний тарбия ва спорт соҳасида зарур ҳуқуқий кафолатларнинг йўқлигида, деб биламиз.

Жисмоний тарбияни ривожлантириш масалалари уйғун ҳолда ҳал этилмаган. Давлат идоралари томонидан қабул қилинган қарорлар муаммоларга барҳам берилишига олиб келмаяпти.

Аҳолининг саломатлигини мустаҳкамлаш, жисмоний баркамол ўсишини таъминлаш, касалликларнинг олдини олиш мақсадида жисмоний тарбия воситаларидан фойдаланишда илмий асосланган тизим яратилишини, жисмоний тарбия, спорт индустрияси ва инфраструктурасини ривожлантиришни талаб этади.

Муҳокамангизга тақдим этилган қонун лойиҳаси санаб ўтилган ана шу муаммоларни ва бошқа масалаларни ҳал этишга қаратилгандир. Лойиҳада биринчи марта фуқароларнинг ўз саломатлиги ва болалар саломатлигига нисбатан муносабатлари, соғлом турмуш тарзини ташкил этишга доир масалалар қонун йўли билан ифодаланган. Лойиҳа Ўзбекистон Республикасида жисмоний тарбия-соғломлаштириш ва спорт ишларини юксалтиришнинг ҳуқуқий кафолатларини яратишга қаратилган. Унда жисмоний тарбия ва спорт давлат фаолиятининг мустақил йўналишлари сифатида ҳуқуқий жиҳатдан ўз тасдиғини топган.

Лойиҳани тайёрлаш чоғида комитетимиз унинг бир неча нусха-кўринишларини муҳокама қилди. Кўплаб давлат идораларининг, спорт жамиятлари, жамоаларининг, меҳнат жамоаларининг, айрим фуқароларнинг фикрлари ўрганилди. Лойиҳа шунингдек Президент девонида, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамасида, республика Жисмоний тарбия ва спорт давлат комитетида, унинг идоралари ва муассасаларида ўрганиб чиқилди.

Таклиф этилаётган лойиҳа 28 та моддадан иборат, Уларнинг мазмуни Ўзбекистон Республикаси Конституциясига мос бўлиб, халқаро ҳуқуқ нормаларига тўғри келади. Лойиҳанинг ҳар бир моддасини шарҳламасдан, охирги кунларда комитет номига келган ва қўлингиздаги лойиҳага кирмай қолган баъзи қўшимчалару ўзгаришлар ҳақида тўхталиб ўтсам.

Бу қўшимчалар ва ўзгаришлар ўринли, диққатга сазовор бўлганлиги туфайли комитетимиз уларнинг кўпчилигини инобатга олиб, сизнинг эътиборингизга қуйидагиларни ҳавола қилади.

1-модданинг 2-хатбошида «жисмоний тарбия ва спорт» сўзларидан кейин «шу жумладан техник спорт турлари» қўшиб ўқилиши керак. Шунингдек 2-модданинг 2-хатбошида «жисмоний тарбия ва спортни» сўзларидан кейин «шу жумладан техник спорт турларини» сўзлари қўшиб ўқилиши керак.

6-модда қуйидаги таҳрирда, қўшимча 2-хатбоши билан тўлдирилди: «Техник ва амалий спорт турларини ривожлантиришга умумий раҳбарликни Ўзбекистон Республикаси «Ватанпарвар» мудофаага ҳамкорлик ташкилоти амалга оширади».

12-модданинг 2-хатбоши, республика бюджети ҳозирги вақтда танг аҳволда эканлигини ҳисобга олган ҳолда ва тегишли вазирликлар ҳамда идоралар билан келишиб қуйидаги таҳрирда ёзилди:

«Жисмоний тарбия ва спорт тармоғи давлат бюджетида алоҳида моддада акс эттирилади ва пул билан таъминланади. Жисмоний тарбия ва спортни пул билан таъминлаш Ўзбекистон Республикаси давлат бюджетида ва маҳаллий бюджетларда Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши ва тегишли халқ депутатлари маҳаллий кенгашлари томонидан аниқланади ва тасдиқланади».

14-модданинг 3-хатбошида, шунингдек 19-модданинг 3-хатбошида «давлат бошқарув идоралари томонидан» сўзларидан кейин «меъморчилик, шаҳарсозлик, соғлиқни сақлаш идоралари, шунингдек бошқа манфаатдор идоралар ва муассасалар ҳамкорлигида» сўзлари қўшиб ўқилиши керак.

5-модданинг ва 19-модданинг 2-хатбоши олиб ташланди. 24-модданинг 2-хатбоши «ихтисослаштирилган» сўзидан кейин «спорт» сўзи қўшиб ўқилиши керак. Шу модданинг 4-хатбоши қуйидаги таҳрирда ёзилди.

«Спортчиларни тайёрлашга пул ажратиш давлат ташкилотлари ҳамда жамоат жисмоний тарбия-соғломлаштириш бирлашмалари томонидан шартномалар асосида амалга оширилади».

Мана шу қонун лойиҳасини ишлаб чиқишда ўз фикр ва мулҳозаларини билдирган, ишимиз жараёнида фаол қатнашган Олий Кенгаш комитетларига, хусусан Иқтисодий ислоҳот, бюджет сиёсати ва маҳаллий ўзини ўзи бошқариш, Ёшларга доир сиёсат, Ветеранлар ва ногиронлар ишлари комитетларига, депутатлардан Э. Н. Хўжаев, Р. Ҳ. Абдуллаев, С. А. Кабанов, Ш. Назиров, М. Р. Салимовларга, Спорт давлат комитетидан Б. И. Громовга, Касаба уюшмаси Федерацияси кенгашидан В. Ф. Бойкога, вилоятлар халқ депутатлари кенгашларига, умуман бизга ёрдам берган, жисмоний тарбия ва спортни ўзига яқин деб билган ўртоқларга, ташкилотларга, институтларга самимий миннатдорлик билдирамиз.

Бугун муҳокама этилаётган лойиҳанинг қабул қилиниши жисмоний тарбия ва спорт соҳасида ҳуқуқий асосни яратиш, қонун чиқарувчи ҳамда ижроия ҳокимиятининг ваколатларини чегаралаб қўйиш имконини беради. Энг муҳими эса аҳолининг саломатлигини мустаҳкамлашга, унинг жисмоний жиҳатдан баркамол ўсишига ёрдам беради.

Комитетимиз аъзолари сизлардан қонун лойиҳасини мана шу ўзгаришлар ва қўшимчалар билан тасдиқлашингизни сўрайдилар.

Ўзбекистон Республикасининг қонуни

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДАН ТАШҚАРИГА ТОВАР-МОДДИЙ БОЙЛИКЛАРНИ ОЛИБ ЧИҚИБ КЕТИШНИНГ БЕЛГИЛАНГАН ТАРТИБИНИ БУЗГАНЛИК УЧУН ЖАВОБГАРЛИК ТЎҒРИСИДА

Бозорга ўтиш даврида кенг авж олган ва республика иқтисодиётига хавф туғдирган товар-моддий бойликларни Ўзбекистон Республикасидан ташқарига ғайриқонуний равишда олиб чиқиб кетишнинг олдини олиш мақсадида Ўзбекистон Республикасининг Олий Кенгаши қарор қилади:

1) 1985 йил 13 декабрдаги Ўзбекистон Республикаси Қонуни билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий ҳуқуқбузарлик тўғрисидаги кодекси (Ўзбекистон Республикаси Олий Советининг ведомостлари, 1985 йил, № 35, 412-модда) қуйидаги мазмунли 166—2 ва 233—1-моддалар билан тўлдирилсин:

«166—2-модда. Товар-моддий бойликларни олиб чиқиб кетишнинг белгиланган тартибини бузганлик

Ўзбекистон Республикасидан ташқарига товарлар, материаллар хом ашё, қишлоқ хўжалик маҳсулотлари, озиқ-овқат маҳсулотлари ва бошқа моддий бойликларни олиб чиқиб кетишнинг белгиланган тартибини бузганлик—фуқароларга—икки юз сўмдан беш юз сўмгача миқдорда, мансабдор шахсларга — беш юз сўмдан бир минг сўмгача миқдорда жарима солиниб, олиб чиқиб кетилаётган товар-моддий бойликларнинг мусодара қилинишига сабаб бўлади.

233—1-модда. Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги ҳузуридаги Товар-моддий бойликларни олиб чиқиб кетишни назорат қилувчи давлат инспекцияси идоралари

Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги ҳузуридаги Товар-моддий бойликларни олиб чиқиб кетишни назорат қилувчи давлат инспекцияси идоралари ушбу Кодекснинг 166—2-моддасида кўзда тутилган маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишларни кўриб чиқадилар.

Ушбу модданинг биринчи қисмида кўрсатилган идоралар номидан маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишларни кўриб чиқишга ва маъмурий жазо беришга Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги ҳузуридаги Товар-моддий бойликларни олиб чиқиб кетишни назорат қилувчи давлат инспекцияси Бош бошқармасининг бошлиғи ва унинг ўринбосарлари, шунингдек, Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги ҳузуридаги Товар-моддий бойликларни олиб чиқиб кетишни назорат қилувчи давлат инспекциясининг Қорақалпоғистон Республикасидаги, вилоятлар ва Тошкент шаҳридаги бўлинмаларининг бошлиқлари ва бошлиқ ўринбосарлари ҳам ҳақлидирлар»;

2) 1959 йил 21 майдаги Ўзбекистон Республикаси қонуни билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси (Ўзбекистон Республикаси Олий Советининг ведомостлари, 1959 йил, № 6, 2-модда) қуйидаги мазмунли 179—2-модда билан тўлдирилсин:

«179—2-модда. Товар-моддий бойликларни олиб чиқиб кетишнинг белгиланган тартибини бузганлик

Ўзбекистон Республикасидан ташқарига товарлар, материаллар, хом ашё, қишлоқ хўжалик маҳсулотлари, озиқ-овқат маҳсулотлари ва бошқа моддий бойликларни олиб чиқиб кетишнинг белгиланган тартибини бузиш худди шундай хатти-ҳаракат учун маъмурий жазо чораси кўрилганидан кейин содир этилса,

— уч йилгача озодликдан маҳрум қилиб, олиб чиқиб кетилаётган товар-моддий бойликларни мусодара этиш билан ёки ўн минг сўмдан йигирма беш минг сўмгача миқдорда жарима солиш билан жазоланади»;

3) 1959 йил 21 майдаги Ўзбекистон Республикаси Қонуни билан тасдиқлаган Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодекси (Ўзбекистон Республикаси Олий Советининг ведомостлари, 1959 йил, № 6, 3-модда) 108-моддасининг тўртинчи қисми «179-модда» деган сўзлардан кейин «179—2-моддаси» деган сўзлар билан тўлдирилсин.

Ўзбекистон Республикасининг Президенти

И. КАРИМОВ.

1992 йил 14 январь.
Тошкент шаҳри,

Ўзбекистон Республикасининг қонуни

«ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФУҚАРОЛАРИДАН, АЖНАБИЙ ФУҚАРОЛАРДАН ВА ФУҚАРОЛИГИ БЎЛМАГАН ШАХСЛАРДАН ОЛИНАДИГАН ДАРОМАД СОЛИҒИ ТЎҒРИСИДА»ГИ ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҚОНУНИГА ЎЗГАРТИШ ВА ҚЎШИМЧАЛАР КИРИТИШ ҲАҚИДА

«Ўзбекистон Республикаси фуқароларидан, ажнабий фуқаролардан ва фуқаролиги бўлмаган шахслардан олинадиган даромад солиғи тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси қонунига қуйидаги ўзгартиш ва қўшимчалар киритилсин:

1) 3-модда 1-бандининг «А» кичик банди қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«А) давлат ижтимоий суғуртаси ва давлат ижтимоий таъминот нафақалари, вақтинча ишга лаёқатсизлик юзасидан тўланадиган нафақалар (шу жумладан бемор болани парваришлаш нафақалари)дан ташқари, шунингдек хайрия жамғармалари ва экология жамғармалари маблағларидан фуқароларга бериладиган нафақалар ва пул ҳамда натура шаклидаги ёрдамнинг бошқа турлари»;

2) 3-модда 2-бандининг «А» кичик банди қуйидаги таҳрирда баён этилсин.

«А) фуқароларнинг корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар томонидан ўзларига тўланиши керак бўлган даромадлардан хайрия жамғармалари ва экология жамғармаларига ўтказадиган суммалар, шунингдек, давлат бюджетидан қисман ёки тўлиқ таъминланадиган маданият, халқ таълими, соғлиқни сақлаш ва ижтимоий таъминот корхоналари, муассасалари ва ташкилотларига ўтказиладиган суммалари»;

3) 4-модда 1-бандининг «А», «Б», «В» кичик бандларида «йилига 1920 сўмдан ошмайдиган» деган сўзлар «йилига 4200 сўмдан ошмайдиган» деган сўзлар билан алмаштирилсин, 4-модда 1-бандининг «А» кичик бандидаги «160 сўм» деган сўз «350 сўм» деган сўзлар билан алмаштирилсин;

4) 4-модданинг 6-банди қуйидаги таҳрирда баён этилсин:

«6. Қуйидагилар ҳам даромад солиғи тўлашдан батамом озод қилинадилар:

А) хорижий давлат дипломатия ваколатхоналарининг дипломатик ва консуллик даражаларига эга бўлган бошлиқлар ва аъзолари, уларнинг ўзлари билан бирга яшаётган оила аъзолари, агар улар Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари бўлмасалар, Ўзбекистон Республикасида дипломатия ва консуллик хизмати билан боғлиқ бўлмаган манбалардан чиқариб олинаётган даромадлардан ташқари барча даромадлар бўйича;

Б) хорижий давлатлар дипломатия ваколатхоналарининг маъмурий-техникавий ходимлари ва уларнинг ўзлари билан бирга яшаётган оила аъзолари, агар улар Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари бўлмасалар ёки Ўзбекистон Республикасида доимий яшамасалар Ўзбекистон Республикасида бўлган ҳамда дипломатия ва консуллик хизмати билан боғлиқ бўлмаган манбалардан чиқариб олинаётган даромадлардан ташқари барча даромадлар бўйича;

В) мазкур ваколатхоналар хизматчи ходимлари таркибига кирадиган, Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари бўлмаган ёки Ўзбекистон Республикасида доимий яшамайдиган шахслар — ўз хизматлари юзасидан олган барча даромадлари бўйича;

Г) хорижий давлатлар дипломатия ваколатхоналари ходимларининг уй хизматчилари, агар улар Ўзбекистон Республикасининг фуқаролари бўлмасалар ёки Ўзбекистон Республикасида доимий яшамасалар — ўз хизматлари юзасидан олган даромадларнинг барча турлари бўйича;

Д) халқаро ноҳукумат ташкилотларининг мансабдор шахслари — ушбу ташкилотларда олган даромадлари бўйича;

5) 13-модданинг 1-бандидаги «8-модданинг 2-бандидаги» деган сўзлар «8-модданинг 1-бандидаги» деган сўзлар билан алмаштирилсин;

6) 15-модданинг 3-банди қуйидаги мазмунда бўлган хатбоши билан тўлдирилсин:

«Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамаси белгилаб қўядиган рўйхат бўйича якка тартибдаги фаолиятнинг алоҳида турлари билан шуғулланувчи шахсларнинг даромадларидан даромад солиғи маҳаллий ҳокимият идоралари белгилаб қўядиган қатъий миқдорларда ундирилади».

Ўзбекистон Республикасининг Президенти

И. КАРИМОВ.

Тошкент шаҳри,
1992 йил 14 январь.

«ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДАН ТАШҚАРИГА ТОВАР-МОДДИЙ БОЙЛИКЛАРНИ ОЛИБ ЧИҚИБ КЕТИШНИНГ БЕЛГИЛАНГАН ТАРТИБИНИ БУЗГАНЛИК УЧУН ЖАВОБГАРЛИК ТЎҒРИСИДА»ГИ ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҚОНУНИНИ КУЧГА КИРИТИШ ҲАҚИДА

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши **қарор қилади:**

1. «Ўзбекистон Республикасидан ташқарига товар-моддий бойликларни олиб чиқиб кетишнинг белгиланган тартибини бузганлик учун жавобгарлик тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикасининг қонуни матбуотда эълон қилинган кундан бошлаб амалга киритилсин.

2. Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Вазирлар маҳкамаси бир ой муддат ичида тез бузилиб қоладиган маҳсулотни сотиш, шунингдек уни республикадан ташқарига олиб чиқиб кетишнинг соддалаштирилган тартибини белгиловчи тадбирларни ишлаб чиқсин ва қабул қилсин.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг раиси

Ш. ЙЎЛДОШЕВ.

Тошкент шаҳри,
1992 йил 14 январь.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг қарори

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҲУДУДИДА ЖОЙЛАШГАН ҲАРБИЙ ҚИСМЛАР ВА ҲАРБИЙ ЎҚУВ ЮРТЛАРИ ТЎҒРИСИДА

1991 йил 31 августда қабул қилинган «Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг асослари тўғрисида»ги қонунга ва 1991 йил 30 декабрда Минск шаҳрида тузилган Мустақил Давлатлар Ҳамдўстлиги қатнашчиси бўлган давлатлар бошлиқларининг кенгаши томонидан тузилган қуролли кучлар ва чегара қўшинлари тўғрисидаги битимга мувофиқ, 1992 йил 1 февралдан бошлаб умумий қўшинларни пул билан таъминлаш собиқ Иттифоқ структуралари томонидан тўхтатилишини эътиборга олиб, Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши қарор қилади.

1. Собиқ СССР Қуролли Кучларининг республика ҳудудида жойлашган қисмлари, қўшилмалари, бирлашмалари, ҳарбий ўқув юртлари, муассасалари, ташкилотлари, бошқа ҳарбий тузилмалари Ўзбекистон Республикасининг юрисдикциясига олинсин, стратегик кучлар таркибига кирадиган ва қуролли кучларнинг бирлашган қўмондонлигига бўйсунадиган ҳарбий қисмлар бундан мустаснодир. (рўйхат алоҳида баёнда белгилаб берилади).

2. Ўзбекистон Республикасининг Иқтисодиёт комитети (ўртоқ А. С. Маҳмудов), Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги (ўртоқ Э. Ж. Боқибоев), Ўзбекистон Республикаси Мудофаа ишлари вазирлиги (ўртоқ Р. У. Аҳмедов) биргаликда Ўзбекистон Республикаси юрисдикциясига олинган қўшинларга пул ажратиш ва уларнинг моддий-техника таъминотига доир масалаларни қараб чиқсинлар.

3. Ўзбекистон Республикасининг юрисдикциясига ўтадиган ҳарбий тузилмаларнинг командирлари шахсий состав ўз зиммасига юклатилган вазифаларни сўзсиз бажаришни таъминласинлар, бунда Ўзбекистон Республикаси барча ҳарбий хизматчилар, ҳарбий ташкилотларнинг ишчи ва хизматчилари ҳамда уларнинг оила аъзолари, шунингдек собиқ СССР Мудофаа вазирлигининг пенсионерлари ижтимоий ва ҳуқуқий жиҳатдан таъминланишига кафолат бериши назарда тутилсин.

Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг раиси
Ш. ЙЎЛДОШЕВ.

Тошкент шаҳри,
1992 йил 14 январь.

Тарихимизнинг қонли саҳифалари

ЯШИРИЛГАН ҲАҚИҚАТ

ЁКИ ЖИЗЗАХ ҚЎЗҒОЛОНИ ҲАҚИДА АРХИВ ҲУЖЖАТЛАРИ ВА ШОҲИДЛАР НИМА ДЕЙДИЛАР?

Кейинги икки—уч йил мобайнида ўзига хос бир уйғониш даврини бошимиздан кечираяпмиз. Албатта, ҳали тўла уйғондик, деб айта олмаймиз. Буни кундалик ҳаётимиз исботлаб турибди. Агар сал олдинроқ уйғонганимизда муҳтарам тарихчи олимларимиз чет эл мамлакатлари ва Русия тарихи мукаммал ёритилган тайёр дарсликларни ҳадеб таржима қилавермасдан, мактаб ўқувчилари учун ўзбек халқининг тўққиз минг йиллик ўтмишини ўз ичига олган мукаммал бир дарслик ёзиб берган бўлардилар. Ҳолбуки, ҳозир ўқувчилар Ўзбекистон тарихини пиёзнинг пўстидек юпқа дарсликдан ўрганаяптилар. У ҳам бўлса, Темур ваҳший бўлган, ўзбеклар ўтмишда ёппасига саводсиз, қолоқ яшаган каби туҳматлардан иборат. Хуллас, ҳозирча биз чала уйғоқ ҳолатдамиз.

Ўтмишдан воз кечган халқнинг келажаги бўлмайди. Биз эса ундан юз ўгирибгина қолмай иложи борича қора бўёқлар чаплашга ҳаракат қилдик. Охир оқибатда эса чор Русияси қўшинлари томонидан аёвсиз таланган, юз минглаб одамлари қирилган ва мустақилликдан маҳрум этилган юртимиз кимларнингдир хоҳиши билан Русияга ўз ихтиёри билан қўшилган бўлиб чиқди.

Шу ўринда «Хўш, шундоқ ҳам миллий низолар авж олиб турган бир шароитда ўтмишни ковлаб, бу гапларни одамлар қулоғига қуйиш шартми, ёпиқлик қозон ёпиқлигича қолаверса бўлмайдими?» деган савол туғилиши мумкин. Ҳа, шарт! Ҳар бир халқ ўз тарихини, айниқса унинг қонли саҳифаларини чуқур билиши керак. Аммо бу ўтган авлодларнинг ваҳшиёна қилмишлари учун кейинги авлоддан ўч олиш даркор, деган хулосани келтириб чиқармаслиги зарур. Буни ҳеч қачон ёддан чиқармаслик шарти билан шуни таъкидлаймизки, чор Русияси босқинчи-ҳукмронларининг Туркистон халқига кўрсатган жабр-ситамларини сўз билан ифодалаш қийин. Буни уларнинг маҳаллий деҳқонларга қилган қуйидаги зулмларидан ҳам билса бўлади.

Паленинг «Туркистонда суғориш» китобида қуйидаги жумлаларга кўзингиз тушадики, бу далиллар мустамлакачиларнинг золимлиги ва ғирромлигини яна бир карра исботлайди: «Солиқ солиниши лозим бўлган, яъни сув билан таъминланган ерлар билан ер солиғи солувчи комиссиялар томонидан солиқ солинган ерларнинг миқдори ўртасидаги фарқ баъзан нақадар катта эканлигини қуйидаги мисоллардан билса бўлади. Жиззах уездидаги Сангзор сойи ҳар секундда 50 фут сув ўтказади, демак, суғориш нормасини 30 десятина қилиб олсак, бу сой ҳаммаси бўлиб, 1500 десятина ерни суғора олади. Ҳолбуки солиқчилар 5000 десятинагача ерга солиқ соладилар».

Шу ўринда етмиш йилдан бери: «золим ва қонхўр подшо эди», деган туҳматга қолиб келган Амир Темур даврида деҳқонларга қай тарзда солиқ солинганини эслаш жоиздир. Темур тузукларида айтилишича, деҳқон етиштирган ҳосилининг учдан бирини давлатга солиқ қилиб тўлаган. Агар деҳқоннинг экини суғорилмайдиган ҳудудда бўлса, унга бошқача усулда солиқ солинган, яъни ер тўртга бўлиниб, бир бўлагидан чиққан ҳосил давлатга топширилган. Темурнинг бу қонуни бугунги кунда ҳам катта аҳамиятга эга.

Хуллас, юқорида келтирилган мисолнинг ўзи чор мустамлакачиларнинг шовинистик руҳдаги сиёсатидан, ерли аҳолига паст назар билан қаралганидан далолатдир. Агар Жиззах шароитида сувнинг ниҳоятда танқис эканлиги ҳисобга олинса, мустамлакачиларнинг солиқ солишдаги ғирромлик ва инсофсизликлари янада тўлароқ намоён бўлади. Бу ҳам етмагандек маҳаллий аҳолидан ҳосилдор ерлар тортиб олиниб, Русиядан кўчиб келганларга бўлиб берилганди.

1916 йилга келиб маҳаллий аҳоли шундай бир қашшоқ ҳолга тушгандики, хонлар ҳукмронлиги даврида халқ бунақасини бошидан кечирмаганди.

Яна далилларга мурожаат қиламиз: Ер солиғи 1914 йилдан 1916 йилгача икки марта ошди. Уруш деб аҳолидан 1914—1916 йиллар мобайнида 70 минг от, 13441та ўтов, 30 минг газ кигиз, 300 минг тонна гўшт, 3 миллион пуд пахта ёғи, 12 минг бош туя ва бошқа нарсалар тортиб олинди.

Жиззах уезди бошлиғининг ахборотида шундай дейилганди: «Аҳолининг иқтисодий аҳволи гоҳо шу қадар оғирлашади-ки, баъзи вилоятларнинг фуқароси баҳорда бутунлай ғалласиз қолиб, хайр-эҳсон сўраб тирикчилик қилади. Камбағаллар (Боғдон, Синтоб, Накрут ва Чимбой вилоятларида) ўсимликларнинг илдизларини еб кун кечирмоқда. Қишлоқларда кўпинча буғдой у ёқда турсин, ҳатто арпа ҳам топиб бўлмайди...» (ЎзССР Марказий тарих архиви, Самарқанд вилояти, Иш 1916, 19 варақ).

1916 йил 2 июль куни Жиззахнинг эски шаҳар мавзеида уезд ҳокими Рукин иштирокида маҳаллий халқ вакилларининг йиғини бўлди. Унда, «империянинг ғайридин эркак аҳолисини ҳарбий иншоотлар қуришга ва ҳаракатдаги армия турган жойларда ҳарбий йўллар қуришга ва шунингдек давлат мудофааси учун зарур бўлган бошқа ҳар қандай ишларга жалб қилиш тўғрисида 1916 йил 15 июнда чиқарилган подшо фармони эълон қилинди. Рукин йиғилганларга қарата: «Шуни айтиб қўяй-ки, агарда ҳукуматга қаршилик кўрсатсаларинг мол-мулкларингиз билан ўзларингизни ер билан яксон қилиб ташлайман» дея дўқ уради.

Бу фармоннинг эълон қилиниши ва Рукиннинг дўқ уриши халқнинг сабр косасини тошириб юборди. «Мардикор олармиш», деган шум хабар яшин тезлигида қишлоқлараро тарқаб кетди. Шундоқ ҳам ҳолдан тойган, қашшоқлик суяк суягидан ўтиб кетган меҳнаткашларнинг қўллари мушт бўлиб тугила бошлади.

Эртаси куни Боғдон ,ва Зомин волостларида ҳам мардикорликка олиш тўғрисидаги фармон эълон қилинди. Яна икки кундан сўнг ғазабга келган халқ Куропаткин темир йўл бекатида ғалаён кўтарди. Чор аскарлари халқни ўққа тутди

9 июль куни бой ва савдогарларнинг ўғиллари мардикорликка олинмаслиги маълум бўлиб қолгач қўзғолонга тайёргарлик бошланди. Одамлар орасидан чиққан фаоллар уйма-уй юриб, мардикорликка бормасликка, босқинчиларга қарши курашга даъват эта бошладилар.

Назирхўжа Абдусаломов деган киши Тошкентга юборилди. Унга мардикор олиш қандай бўлаётгани ва вазият қанақа эканлигини аниқлаб келиш вазифаси топширилган эди. Худди ўша куни Боғдон волостидан Худоёрқулхўжа ҳам Тошкентга жўнайди. Давронбой Мирзабоев ва Иброҳим деган бошқа икки вакил Самарқанд сари йўл олишади.

12 июль куни одамлар Жиззахнинг эски шаҳар мавзеига тўплана бошлади. Мардикорликка олиш шу кунга белгиланган эди. Бу ерга етиб келган Назархўжа Абдусаломов Тошкентда қўзғолон кўтарилганлиги ва мардикор олиш рўза ҳайитидан кейинга қолдирилганлигини хабар қилди. Бу янгилик халқни тўлқинлантириб юборади ва кечқурун эски шаҳарда бир қанча йиғинлар бўлиб ўтади. Тўпланганлар мардикорга олинганлар рўйхатини куйдириб ташлашга ҳамда келгинди ҳукмронларга қарши бош кўтаришга қарор қиладилар.

Эртасига тонг отмасданоқ эски шаҳар кўчалари кетмон, белкурак, айримлари қилич ва ов милтиқлари билан куролланган оломон билан тўла бошлади. Косиблар, деҳқонлар уезд оқсоқоли Мирзаёр Худоёровнинг маҳкамасига ҳужум қилдилар. Унинг ўзини ўлдириб, маҳкамасини яксон этдилар. Шулардан сўнг бош оқсоқол Мулла Йўлдошев маҳкамасига юриш бошланди. Воқеалардан хабар топган оқсоқол янги шаҳарга, полковник Рукин ҳузурига қочди. Қўзғолончилар унинг маҳкамасини ҳам яксон этиб, янги шаҳар томон юрадилар.

Эски шаҳар билан янги шаҳар оралиғида—Тошлоқ мавзеида оқсоқол Йўлдошев, пристав, тилмоч ва бир неча отлиқ аскар ҳамроҳлигида ғалаённи бостириш учун келган Рукин қўзғолончиларга дуч келади. У халққа ёлғон ваъдалар бериб «агар ғалаённи тўхтатсаларингиз мардикор олишни бекор қиламан», —дейди. Лекин халқ ишонмайди.

— «Ур золимни! У бизни алдаяпти!» — деган хитоблар янграйди. Ададсиз зулм ва хўрликлардан сабр косаси тўлган халқ олдинга интилади. Полковник Рукин қўзғолончиларга қарата ўқ узишни буюради. Аммо оломон уларни бир зумда қуршаб олиб, қаҳр тўлқинида ҳалок этади.

Бу орада янги шаҳардан полковник Афанасьев бошчилигидаги жазо отряди етиб келади ва қўзғолончиларга қарата ўт очади. Ўн бир киши ўлади. Одамлар эски шаҳарга чекинишга мажбур бўладилар. Лекин бу вақтинчалик эди. Орадан кўп ўтмай бутун эски шаҳар халқи оёққа туради. Қўзғолончилар темир йўл бекатига ҳужум қилиб, телеграф симларини узиб ташладилар, бекат биносини бузиб, ўт қўйдилар. Ўзбек темир йўл ишчилари билан биргаликда Ломакино, Обручево, Ростовцево, Курапаткино бекатларини ҳам яксон этишди. Кўприк ва темир йўл изларини бузиб ташлашди.

Айни шу куни Боғдод (ҳозирги Фориш райони)да ҳам халқ бош кўтарди. Абдураҳмон Жевачи раҳбарлик қилган қўзғолончилар Боғдон-Жиззах йўли ёқасида жойлашган Қоратош қишлоғида соқчиликни ташкил этишди ва Боғдон пристави Бориллоннинг алоқачиларини қўлга туширишди. Қўзғолон тўғрисидаги хабар Жиззахга етиб бормади. Абдураҳмон Жевачи Боғдон қўзғолонини Жиззах қўзғолони билан қўшиш ва биргаликда подшо Русиясига қарши курашиш мақсадида укаси Бобобек Абдужабборовни Жиззахга жўнатади. Мазкур таклиф Жиззах қўзғолони раҳнамоларига ҳам маъқул тушади. Назирхўжа Абдусаломов ва Мулла Муҳаммад Раҳим Абдураҳимов вакил бўлиб Боғдонга келишади. Абдураҳмон Жевачининг уйида кенгаш ўтказишиб, келгусида қилинадиган ишларни маслаҳатлашиб оладилар, уларнинг асосий мақсадлари ўлкани келгинди босқинчилардан озод қилиш эди.

14 июль куни қўзғолон ҳаракати бутун Боғдон, Фориш, Синтоб бекликларини қамраб олди. Чор ҳукуматининг вакили Борилло яширинча қочиб, кўчманчилар паноҳида жон сақлайди. 15 июль куни қўзғолончилар маҳкамани, у ердаги курол-яроқларни ўлжа қилиб оладилар. Абдураҳмон Жевачининг буюруғига кўра касалхонада ётган Янковская ва Клюева деган икки рус аёли унинг уйига олиб кетилади. Улар то қўзғолон тугагунча ўша ерда жон сақлайдилар.

Жиззах ва Боғдонда бошланган халқ ҳаракати Зомин тоғларига ҳам ёйилди. 13 июль куни Ём қишлоғи аҳли бош кўтарди. Пристав Соболев уни бостириш мақсадида йўлга чиқади, лекин бу орада Зоминнинг ўзида қўзғолон бошланади.

Бу ғалаёнлар Чор ҳукумати маъмурларини жиддий ташвишга солиб қўйди. Генерал-губернатор Куропаткин подшо номига ёзилган рапортида: «Жиззах уездидаги ғалаён очиқдан-очиқ қўзғолон шаклида бўлди»,—деб ёзган эди. Бундай ахборотнинг ёзилиши бежиз эмасди. Негаки, қўзғолон ёйилиб, Умумтуркистон миқёсида авж олишидан қўрққан Самарқанд вилоятининг ҳарбий губернатори генерал-майор Ликошиннинг ўзи жазо бўлимига бошчилик қилди. 13—14 июль кунлари Обручево бекатида қўзғолончилар билан жазо отряди ўртасида қонли тўқнашувлар бўлиб ўтди. Гарчи қўзғолончилар етарли куролланмаган бўлсалар ҳам милтиқларидан тинимсиз ўқ ёғдириб турган чор аскарлари устига дадил ёпирилиб бордилар. Оқибатда поездлар Ховост бекатига қайтиб кетишга мажбур бўлди. Жазо бўлинмасининг бошлиғи Василевский қуршовда қолишдан қўрқиб орқага чекинишни буюрди. Ярим кечага бориб қўзғолончилар бекатни ишғол қилдилар. Обручево билан Ховост бекатлари оралиғидаги кўприкни, темир йўл изларини қўпордилар. Обручево ҳамда Ломакино бекатлари батамом яксон этилди.

14 июль куни Ликошин ихтиёрига Тошкентдан замбараклар билан куроллаган полковник Владислав бошчилигида икки бўлинма аскар юборилди.

Темир йўлни тузатиш учун Самарқанддан махсус поезд жўнатилди.

16 июлда полковник Иванов янги куролли бўлинмалар билан етиб келди. Эртаси куни эса ҳарбий ҳолат эълон қилиниб, темир йўл ёқасидаги барча бекатлар ва қишлоқлар чор аскарлари томонидан ишғол қилинди. Деҳқонлардан тортиб олинган отлар ҳисобига отлиқ бўлинмалар ташкил этилди. 18 июлга келиб Жиззахни чор аскарлари эгалладилар. Эски шаҳар тўпга тутилиб, вайрон этилди. Қўзғолончилар тоғларга чекиндилар. Шу куни Зоминда ҳам қонли жанглар бўлиб, русиялик босқинчилар кетмону, паншаха кўтарган деҳқонларни аёвсиз қирдилар. Жазо бўлинмалари қўзғолончиларни бир-биридан ажратиб ташлашга муваффақ бўлдилар. Оқибатда 21 июль куни Жиззахнинг Қили (Сангзор) дарёси бўйидаги жангда қўзғолончилар тамомила мағлубиятга учрадилар. 4 минг кишилик халқ дастлаб подполковник Афанасьевнинг пулемётлар билан куролланган аскарларини ўраб олиб, чекинишга мажбур қилди, лекин подполковник Иванов бошчилигида асосий кучлар етиб келгач, бешотар милтиқ, пулемёт ҳамда замбаракларддан ёғдирилган ўқлар уларни тутдек тўка бошлади... Қили ёнидаги жанг, айтиш мумкинки, ўзбек миллатининг келгинди-босқинчиларга қарши сўнгги қаршилиги эди.

Агар мозийга назар ташласак, мўғул босқинчиларининг додини бериб, фақат Ўрта Осиёнигина эмас, Русияни ҳам истибдод чангалидан қутқарган Амир Темур Туркистонни улуғ давлатга айлантирган эди. Унинг вафотидан сўнг буюк давлат таназзулга юз тутиб, парчаланиб кетди. Натижада Русия подшоси тарқоқ Туркистон ўлкаларини ишғол қилди. Қолаверса, салкам минг қадам наридаги одамни отиш мумкин бўлган милтиқлар, замбаракларга қарши маҳаллий қўшин пилта милтиқлару, чўян ўқли эски замбаракларни қарши қўя олганди, холос. 1916 йилга келиб ўша алмисоқдан қолган куроллар ҳам йўқ эди. Босқинчилар ерли халқ қўзғолса нима бўлишини яхши билганликлари учун уларни ҳарбий хизматга олмасдилар. Қўзғолончилар юраклари алам ва нафратга тўлиб, бор кучлари билан жанг қилган бўлсалар-да, олти юз-етти юз қадамдан туриб қўрғошин ёғдираётган қонхўрлар қаршисида ожиз эдилар. Ҳавони тилкалаганча ўкириб учган снарядлар гувалак деворли, пастак уйларни таги-туги билан қўпориб ташлаганда ожизлар, гўдаклар қаерларда жон сақлашди экан?..

Кекса муаллим Қодир Каримов шундай ҳикоя қилади: «1916 йилда тўрт ёшли бола эдим. Ўрислар бостириб келаётганмиш, ҳаммани қириб ташлармиш, деган ваҳимали гаплар тарқалди. Онам, опам икковимизни оғилга яшириб қўйдилар. Сўнг аскарлар келиб ҳаммамизни эски шаҳардаги куйган бозорга ҳайдаб кетишди. Йўлда қанор ортилган эшак миниб кетаётган бир кишини ўрис аскар милтиқ қўндоғи билан урганн, сўнг уни ҳам бизларга қўшиб ҳайдаб кетганлиги элас-элас эсимда. Ҳаммамизни ҳозирги «Ўзбекистон» меҳмонхонаси билан мадраса оралиғидаги ялангликка тўплашди. Аскарлар одамларни тиз чўкиб ўтиришга мажбур қилишди. Мадрасанинг чап ёғида жойлашган рус-тузем мактабининг деразаларига пулеметлар ўрнатилганди. Мен у пайтда бутун Жиззах аҳолиси қириб ташлашга ҳукм қилинганидан бехабар эдим. Отамнинг кейинчалик айтишига қараганда, ҳукм ижро этилишига саноқли дақиқалар қолганида Петербургдан хабар келиб, подшо фармонини ўзгартиргани ва аҳоли чўлга сургун қилинганлиги маълум бўлади».

Ҳа, аҳоли сувсиз биёбонга сургун этилди. Уларга на кийим-кечак, на озиқ-овқат олишга рухсат берилди. Болалари учун егулик излаб яширинча қишлоқларга келган кишиларнинг аксарияти ўрис солдатларининг ўқига учишди. Очликдан, сувсизликдан ўлган гўдаклар, қарияларнинг ҳисоби номаълум.

Қўзғолонга раҳбарлик қилганлар эса шафқатсиз жазоланди. Зоминда бир юз эллик икки киши қамалди. Шулардан қирқ саккиз киши осиб ўлдирилди. Жиззахда 3 минг киши қамалиб, 84 киши осилди. Қолганлари Сибирга сургун қилинди. Жиззах шаҳри, Сангзор даҳаси, Боғдон ва Зоминда жуда кўп қишлоқларга ўт қўйилди.

Ўша қонхўрликлардан сўнг, мана, орадан етмиш беш йил ўтди. Бугунги кунда Жиззах шаҳрига келган киши темир йўл вокзалидан чиқаркан, қўҳна ғиштин бинога дуч келади. Ҳозир бу ерда вилоят ўлкашунослик музейи жойлашган.

Жиззахнинг бугунги авлоди эса бобокалонлари мардларча курашиб, қон тўккан ерлардан бепарво ўтиб кетишмоқда. Мактабларда тарих муаллимлари Ўрта асрда Англияда Уот Тайлер бошчилигидаги деҳқонлар қўзғолонини, Фарангистонда Жанна д'Арк бошчилигидаги миллий озодлик ҳаракатини, Бородино жангини ва ўзга халқларнинг бошқа-бошқа қаҳрамонликларини ўқувчиларга ҳижжалаб тушунтиришади. Аммо етмиш беш йил олдин ўтган Жиззах қўзғолони улар учун ёт бир ҳодиса. Нима ҳам дердик, Маориф вазирлигида ишлаётганларга, тарих илмидан қалин-қалин китоблар ёзаётган олимларимизга худо инсоф берсин.

Шу ўринда бир нарсани эслатиб ўтиш ғоят зарур. Тошкентдан чиққан поезд Жиззахга етгунча ҳозир ҳам Обручево, Ломакино каби бекатлар орқали ўтади. Туркистон халқларининг жаллоди бўлган Куропаткин бекати фақат 1964 йилдагина, шунда ҳам ўрисчасига Богарное деб ўзгартирилган. Богарноенинг ўзбекча маъноси — лалмикор. Шундай экан, уни Лалмикор деб атасак тилимизни қовоқари чақиб олмаса керак-а?..

Ҳайитбой ҲАЙДАРОВ.

ХАБАРИНГИЗ БОРМИ?

✦ Қозоғистон Президенти Н. Назарбоев имзолаган фармонга кўра ташқи иқтисодий алоқалар учун кенг имконият очиб берилди. Эндиликда республикадаги барча юридик шахслар, мулкчилик шакли қандай бўлишидан қатъий назар, махсус рўйхатдан ўтмасдан ташқи иқтисодий фаолият юритиш ҳуқуқига эга бўлдилар.

✦ Илёс Руҳият Индонезиядаги энг катта мусулмонлар ташкилоти — Нахдатул уламонинг диний раҳбари этиб сайланди. Шу ташкилотнинг бош раиси Абдураҳмон Воҳид янги диний раҳбарни табриклаб, уни бутун диққат-эътиборини Нахдатул уламони мустаҳкамлашга чақирди. Унинг фикрича, кейинги ўттиз йил мобайнида ташкилот омма орасидаги тарбиявий ишни эсдан чиқариб, сиёсатга ҳаддан ташқари берилиб кетган эди.

✦ Бурятистондаги Саянтуй станциясида рўй берган авария натижасида уч киши ҳалок бўлди, бир киши оғир шикастланиб, касалхонага ётқизилди. Бу ерда кўчма буғ қурилмаси портлаб кетди. Ундан Байкалортида бўладиган қиш шароитида темир йўл цистерналарини бўшатиш пайтида қиздириш учун фойдаланилар эди.

✦ Иордан дарёсининг ғарбий соҳилида тўрт нафар фаластин йигит ўлдирилди. Хабардор манбаларга асосланиб, Исроил матбуотининг хабар қилишича, одамлар бир гуруҳ билан ўлдирилгани учун масъулиятни «инқилобий хавфсизлик аппарати» ўз зиммасига олган. Айтишларича, бу ташкилот Фатх ҳаракати билан алоқадор. Ўлдирилган фаластинликларнинг ёши 18—24 атрофида. Улар Исроил маъмурлари билан ҳамкорлик қилган «айғоқчи» деб айбланганлар.

✦ Беларусь Фанлар академияси олимлари ҳам тижорат йўлига қадам қўйдилар. Улар «Триэс» илмий-ишлаб чиқариш компаниясини ташкил этишди. Бу компания очиқдан-очиқ «ақл» билан савдо қилади. Олимлар ўзларига хос бўлмаган бундай иш билан шуғулланишга аҳд қилганликларининг сабаби шуки, иқтисодий таназзул уларнинг кун кечиришларини ғоят қийинлаштириб юборди.

✦ Ҳиндистоннинг Панжоб штати билан Покистон ўртасидаги чегарада турган хавфсизлик кучлари оширилган жанговар шай ҳолатига келтирилди. ПТИ ахборот маҳкамасининг хабар қилишича, Покистон ҳудудидан штатга кўпгина жангарилар оммавий равишда келтириб ташланмоқчи эканлиги ҳақида олинган маълумотлар муносабати билан шундай чора кўрилган.

✦ Агар Россия ҳукумати тармоқни таназзулдан чиқариш юзасидан шошилинч чора-тадбирлар кўрмаса, олтин қазиб олиш корхоналари 9 февралдан бошлаб ишни тўхтатадилар, деб айтди «Ёқутистон олтини» концернининг бош директори Тарас Десяткин кончилар раҳбарларининг Россия парламенти бошлиғи Руслан Хасбулатов билан бўлган учрашувида.

✦ «Сочи «Ривьера» халқаро курорт-саёҳат биржаси» акционерлик жамияти дам олувчиларга ҳар қандай хизмат кўрсатишга тайёр. Уни ташкил этишда мамлакатнинг энг йирик санаторийлари, меҳмонхоналари ва пансионатлари, фирмалар ва тижорат корхоналари қатнашдилар. Муассислар биргаликда санаторий-курорт ва саёҳат йўлланмаларини, хизматлари, асбоб-ускуналарини, жумладан халқаро йўлланмаларни ҳам улгуржи савдо қилишни уюштириш учун ноёб имкониятларга эгадирлар. «Ривьера» халқаро симпозиумлар ва анжуманлар ўтказади, ишбилармон кишиларни ўқитади. Биржанинг ишига қизиққан кишилар Сочи шаҳридаги қуйидаги телефонга қўнғироқ қилишлари мумкин: 93-81-57.

✦ Озарбайжон Президенти А. Муталибовнинг Туркияга расмий ташрифи ниҳоясига етди. У ватанига жўнаб кетиш олдидан Истанбулдаги халқаро аэропортда журналистларга баёнот бериб, бу ташриф жуда фойдали ва самаралаи бўлганлигини айтди. Президент Истанбулнинг ишбилармон кишилари билан ўтказилган учрашувларга юқори баҳо берди, Туркиянинг юксак даражадаги технология имкониятларидан фойдаланиш Озарбайжонга бозор иқтисодиётига тезроқ ўтишда ёрдами катта бўлишини таъкидлади. Муталибов Озарбайжон миллий армиясини тузишда Туркия билан ҳамкорлик муаммосига тўхталиб, бу мамлакатга ўз республикасининг бўлажак офицерларини ўқитиш учун юбориш режаси борлигини таъкидлаб ўтди.

✦ Молдова ҳукумати нарх-наво ва тарифлар оширилиши муносабати билан аҳоли пул даромадларини индекслаш тартиби тўғрисида қарор қабул қилди. Бироқ, ҳужжатдан маълум бўлишича, фуқароларнинг хусусий мулк ва ишбилармонлик фаолиятидан олган даромадлари индексланмайди.

✦ Журналистлар уюшмалари конфедерациясининг «Мардлик ва касб маҳоратини намоён этганлиги учун» мукофоти «Маяк» шарҳловчиси марҳум Леонид Лазаревичга берилди. У Тоғли Қорабоғда репортаж тайёрлаётганида ҳалок бўлган эди.

✦ Тбилисидан олинган маълумотларга қараганда, телекўрсатувнинг биринчи каналидан берилган тунги янгиликларда собиқ Президент тарафдорларидан 200 минг киши Грузия янги раҳбарияти қароргоҳини қуршаб олди ва тўсиб қўйди, дейилган эди. Грузия Ҳарбий кенгаши ва Муваққат ҳукумати бу хабарни нотўғри деб баҳолади, ушбу хабар ҳақиқатга тўғри келмаслигини маълум қилди. Раддияда бунақа тусдаги ахборот вазиятни яна беқарор қилиб, Ғарбий Грузияда можаро келтириб чиқариши мумкинлиги таъкидланади.

✦ Хитой расмий матбуоти ёзишича, кўзга кўринган ядрошунос олим Хуа Тяньцянь бедарак йўқолган. Охирги марта уни бундан уч ой муқаддам жануби-ғарбдаги хушманзара тоғли районлардан бирида кўришган. Хуа Тяньцянь Шанхайдаги ядро тадқиқотлари институтида катта муҳандис бўлиб ишлар эди.

✦ Қизил Ўрдада Кўрлар жамияти ногиронлари ўз дўконларидан гўшт ва гўшт маҳсулотларини, гуруч ва сабзавотни арзонроқ нархларда харид қилишларига имкон туғилди. Кармакчи райони деҳқонлари ана шу маҳсулотларни уларга давлатникидан арзонроқ нархда сотишди. Биринчи куни 700 килограмм гўшт, 300 килограмм гуруч ва бошқа озиқ-овқат маҳсулотлари тарқатилди. Пойафзал фабрикаси ҳузурида, бошқа бир қанча даҳаларда ҳам ана шундай савдо дўконлари очилди.

(Ахборот агентликлари ва хорижий рўзномалари материалларидан сараланди).

⊙ **ЯНГИЙЎЛДАГИ** мусаллас-коньяк заводи ходимлари ўтган йилни муваффақиятли якунладилар. Белгиланган режалар барча кўрсаткичлар бўйича 110—120 фоиз уддаланди. Бунинг эвазига 6 миллион сўм фойда олинди.

Бу йил хўжалик ҳам энига, ҳам бўйига кенгаяди. Тез орада «Столичная», «Особая Московская», «Золотое кольцо» арақлари ишлаб чиқарадиган цех фаолият кўрсата бошлайди. Шу мақсадда Американинг «Арм» фирмаси билан шартнома тузилдики, хорижлик ишбилармонлар март ойига қадар зарур асбоб-ускуналарини келтиришни, маҳсулотининг эса чет элларда сотишни ўз зиммаларига олдилар.

Завод директори Жўра Маъруфовнинг айтишича, давлат корхонаси жамоа мулкига айлантирилгач, одамларнинг меҳнатга муносабатлари ҳам сезиларли даражада ўзгарди. Иш ҳақи 150 сўмдан 1.600 сўмгача ошди. Буларнинг бариси ходимларни янада унумли ишлашга, пировардида маҳсулот ҳажмини кўпайтиришга даъват этмоқда.

СУРАТДА: ичимликни идишларга қуйиш цехида.

Ф. ҚУРБОНБОЕВ олган сурат. (ЎзТАГ).

ҚОИДАЛАР КЎРИБ ЧИҚИЛДИ

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ КОНСТИТУЦИЯВИЙ НАЗОРАТ КОМИТЕТИДА

Ўзбекистон Республикаси Конституциявий назорат комитети ўзининг навбатдаги йиғилишида қонунчиликнинг айбланувчиларни қамоқда сақлаш масалаларига доир бир қатор қоидаларини кўриб чиқди.

Мазкур масала юзасидан қабул қилинган хулосада таъкидланадики, айбланувчиларни қамоқда сақлаш масалалари юзасидан қонун қоидалари фуқароларнинг асосий ҳуқуқ ва эркинликлари муҳофазасини тўла-тўкис таъминлаётгани йўқ, Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг қарор топиш жараёнларини акс эттирмаяпти.

Қонунда айбланувчини дастлабки тергов пайтида қамоқда сақлашнинг чекланган муддати белгиланар экан, иш судда кўрилаётганда тутқинликда ушлаб туриш муддати аниқлаб қўйилмаган. Шунинг натижасида жиноий иш бўйича қамалган маҳбус суд ҳукм чиқаргунга қадар тергов авахтасида бир неча йил қолиб кетаяпти.

Кўпинча бундай ҳолат тергов сифатининг пастлиги, суддаги сансалорлик, бюрократизм туфайли содир бўлаяпти.

Фуқароларнинг тергов чоғида авахтада сақланиши қамоқда ушлаб туриш билан баробардир. Бинобарин, «Гўзал» ишлаб чиқариш бирлашмаси билан боғлиқ жиноий иш бўйича айбланган Розенгаус ва бошқалар суд ҳукми чиқарилгунга қадар 9 йил қамоқда сақландилар. Терговдагилардан 7 нафари ана шу давр мобайнида авахтада вафот этди. А. Одилов ва бошқаларнинг иши ҳам айбланувчиларни қамоқда сақлашнинг йўл қўйиладиган барча меъёрлари бузилаётганлигига мисол бўла олади. Улар 8 йилга яқин тергов авахталарида ушлаб турилдилар. Мазкур иш юзасидан айбланувчиларни қамоқда сақлаб туриш муддати қонун моддаларига зид равишда бир неча бор узайтирилаверди. Бундай мисоллар кўп.

Дастлабки тергов босқичида қамоқда сақланаётган фуқароларнинг ҳуқуқлари ҳимояланишини таъминлайдиган ҳуқуқий кафолатларнинг йўқлиги, судда кўриш босқичида қамоқда ушлаб туришнинг чекланган муддатлари қонунда белгилаб қўйилмаганлиги фуқароларнинг халқаро ҳуқуқий ҳужжатларда, Ўзбекистон Республикаси Конституциясида кафолатлаб қўйилган шахсий эркинликка бўлган ҳуқуқларни поймол этяпти.

1948 йил 10 декабрдаги Инсон ҳуқуқлари умумий декларациясида, 1966 йил 16 декабрдаги фуқаролик ва сиёсий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро ҳужжатда таъкидланишича, шахс ўзига қўйилган ҳар қандай жиноий айблар қараб чиқилаётган пайтда бесабаб кечиктиришсиз судланиш ҳуқуқига эга.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 52 ва 55-моддаларига биноан фуқаролар ўз шахсий эркинликларига тажовуз қилинишидан судда ҳимояланиш ҳуқуқига эгадирлар, ҳеч ким суд қарори ёки прокурор рухсатномаси бўлмаса, қамоқда сақлаб турилиши мумкин эмас.

Юқорида баён қилинганларни ҳисобга олган ҳолда ҳамда инсон ҳуқуқлари тўғрисидаги халқаро қоидаларни, Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 37, 52, 55-моддаларини қамоқда сақлаб туриш тартибини белгилаб берадиган жиноий-процессуал қонунчиликда тўлиқ амалга ошириш мақсадида, Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 116-моддасига, Конституциявий назорат тўғрисидаги қонуннинг 23-моддасига биноан Ўзбекистон Республикаси Конституциявий назорат комитети қуйидаги хулосага келди:

1. Ўзбекистон Республикасининг Жиноий-процессуал кодекси 79-моддасига ҳамда бошқа моддаларга тегишли ўзгартишлар киритиш, дастлабки тергов босқичида қамоқда сақланаётган фуқароларнинг ҳуқуқлари ҳимоя қилиниши учун кафолатларни кўзда тутиш зарур, деб ҳисоблансин. Қамоқда сақлаш муддатининг 9 ойдан ортиқ узайтирилишига мустасно ҳолатларда ва фақат суд қарори билан йўл қўйилиши мумкин.

2. Ўзбекистон Республикаси давлат мустақиллигининг асослари тўғрисидаги қонунга мувофиқ Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодекси 79-моддасининг III ва IV моддалари бирлаштирилиб, қуйидаги таҳрирда баён этилсин: «Қамоқда сақлаб туриш муддати 9 ойдан узайтирилишига мустасно ҳолатларда ҳамда фақат оғир жиноят содир этишда айбланаётган шахсларга нисбатан йўл қўйилади. Муддатнинг бундай узайтирилиши тегишли суд томонидан амалга оширилади, у бир ярим йилдан ошмаслиги керак. Шундан кейин муддатни узайтиришга йўл қўйилмайди, қамоқда сақлаб турилган айбланувчи дарҳол озодликка чиқарилиши лозим».

3. Ўзбекистон Республикаси Жиноят-процессуал кодекси 79-моддасининг II қисмидан «Армиянинг, флотилиянинг, флотнинг» деган сўзлар олиб ташлансин. V қисмдаги «Ушбу қонуннинг учинчи бандида белгилаб қўйилган» деган сўзлар «ушбу қонуннинг иккинчи ва учинчи бандларида белгилаб қўйилган» сўзлари билан алмаштирилсин.

4. Ўзбекистон Республикаси Жиноий-процессуал 79-моддасининг VII қисми қуйидаги таҳрирда баён этилсин: «Суд томонидан айбланувчининг қамоқда сақланиш муддати тугаган, ишнинг ҳолатига кўра қамоқда сақлаб туриш чорасини тўхтатиш мумкин бўлмаган тақдирда иш суд томонидан яна терговга қайтарилаётганда қамоқда сақлаш муддатини узайтириш айбланувчининг иш судга ўтказилгунга қадар қамоқда сақланган вақти ҳисобга олиниб, «ушбу модданинг 2, 3 ва 6-қисмларида белгиланган тартиб ва меъёрда амалга оширилади».

5. Жиноий-процессуал қонунчиликда иш судда кўрилаётган босқичда айбланувчини қамоқда сақлаш муддатларини белгилаб берувчи меъёр кўзда тутилсин. Бунда халқаро амалиётда умумий қабул қилинган принципдан келиб чиқиш лозим: жиноий айб қўйилиб қамалган ҳар бир шахс оқилона муддат мобайнида ўз иши судда кўрилиши ҳуқуқига эга бўлиши керак.

Ушбу хулоса Конституциявий назорат тўғрисидаги қонуннинг 23-моддасига мувофиқ Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши муҳокамасига киритилсин.

«Халқ сўзи»га жавоб берадилар

«САВДОДА МАХФИЯ БОРМИ?»

«ХАЛҚ СЎЗИ» рўзномасининг 1991 йил 5 декабрь сонида босилган юқоридаги сарлавҳали мақола Тошкент шаҳар ижроия комитети савдо бош бошқармасининг кенгайтирилган мажлисида барча савдо ташкилотлари ва корхоналари раҳбарлари иштирокида муҳокама қилинди. Мухбирга қўпол муносабатда бўлганлиги учун Юнусобод марказий универмаги директори М. Саидов ва ўринбосари А. Иброҳимов жиддий жазога лойиқ деб топилдилар. Лекин айбларига иқрор бўлганликларини ҳисобга олиб, уларга ҳайфсан эълон қилинди. Бундай ҳол яна қайтарилса вазифаларидан озод қилинишлари хусусида қатъий огоҳлантирилдилар.

Савдо ташкилотлари ва корхоналари раҳбарларига мазкур мақолани бир ҳафта ичида муҳокама қилиб чиқиш, шаҳарда савдо хизмати маданиятини яхшилаш юзасидан тегишли тадбирлар кўриш топширилди.

Р. ЎРОЗБОЕВ,
халқ депутатлари Тошкент шаҳар совети ижроия комитети савдо бош бошқармасининг бошлиғи.

ТАҲРИРИЯТДАН: Жумҳуриятимизда савдо маданияти қай аҳволда эканлиги ҳаммамизга маълум. Бу ҳақда матбуотда қанчадан қанча бонг урилди. Бироқ аҳвол яхши томонга ўзгармаяпти. Яширишнинг ҳожати йўқ: ҳанузгача димоғдор, кўзини ёғ босган, бошқаларни оёқ учи билан кўрсатадиган, пул бўлса отасини ҳам танимайдиганлар етарлича топилади.

Юнусободдаги магазинда қадр-қимматти ерга урилган мухбир-ку ўз ҳақ-ҳуқуқини ҳимоя қила олади. Магазин раҳбарлари «ҳайфсан» билан «тақдирландилар». Хўш, бундай ҳолларда оддий фуқаро нима қилиши керак! Унинг арзини ким тинглайди! Қолаверса, унинг тортишиб, суришиб юришга вақти ҳам, имкони ҳам кам. Худо ўзига инсоф берсин, дейишдан ўзга чора йўқ. Лекин ўша инсофни бермаган тақдирда-чи!

Хуллас, қисман бўлса-да ҳақ қарор топди. Айбдорлар енгил-елпи жазоландилар. Бироқ универмаг маъмурияти танқиддан тўғри хулоса чиқардимикин! У ерда савдо маданиятида яхши томонга ўзгариш бўлдимикин! Бу хусусдаги материал билан рўзномамизнинг келгуси сонларидан бирида танишасиз.

Охирида қиссадан ҳисса чиқарсак: Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгашининг рўзномаси Юнусободдаги универмаг директорининг ғайриқонуний кирдикори ҳақида Ўзбекистон Республикаси савдо вазири М. З. Усмоновга мурожаат этганди. Бинобарин, рўзнома муҳарририяти вазирнинг ўзларидан жавоб кутади. Чунки М. Саидовга ўхшаш ўзи хон, кўланкаси майдонлар Мираброр Зуфарович тасарруфидаги тармоқда оз эмаслиги муқаррар, уларни тўғри изга солиб қўйиш эса ҳам Савдо вазирлигининг, ҳам матбуот нашрининг вазифасидир.

⊙ ЭКИШ мавсуми бошлангунга қадар ҳар куни қишлоқларда бирор тадбир ўтказилиши одат тусига кирган. Бу аҳолининг кўнгилдагидек ҳордиқ чиқаришида қўл келаяпти. Навбатдаги худди шундай тадбир Наманган вилоятининг Задарё районида ташкил этилди. Кўпкари мусобақасида қўшни районлардан келган улоқчилар ҳам иштирок этишди.

СУРАТДА: улоқчилар мусобақаси пайти.

А. КОВТУН олган сурат. (ЎзТАГ).

Мутахассис фикри

МАРГАРИН ҲАҚИДА РОСТ ГАП

Ҳурматли бош муҳаррир!

«Халқ сўзи» рўзномасининг ҳижрий: қамарий, 1412 йил, ражаб, 17-кун, шамсий, 1370 йил, далв, 4-кун сонида эълон қилинган «Нима ҳалолу нима ҳаром!» сарлавҳали мақола юзасидан ўз фикримизни билдиришга аҳд этдик. Бу — ҳам қарз, ҳам фарз. Чунки унда кўтарилган масала (новвойхоналарда нонга чўчқа ёғидан тайёрланган маргарин(!) қўшилаётгани) бизга ҳам тегишлики, мақола муаллифлари — бир гуруҳ муҳтараму мукаррам отахонлар ушбу маълумотномани жавоб ўрнида қабул қиладилар, деб ўйлаймиз.

Тошкент ёғ-мой комбинатида 1966 йилдан буён маргарин маҳсулотлари ишлаб чиқарилади. Шу жиҳатдан у жумҳуриятда ягона корхона ҳисобланади. Ишчи-хизматчилар, раҳбар ходимларнинг 90 фоизидан зиёди ўзбек миллатига мансуб. Улар миллий урф-одатларга, таомилларга қатъий риоя этадилар, яъни «нима ҳалолу нима ҳаром» эканлигини яхши биладилар. Имонимизни ўртага қўйиб айтамизки, корхонамизга хом ашё сифатида чўчқа ёғи ҳеч қачон келтирилмаган — у маргарин маҳсулотларига мутлақо қўшилмайди. Иншооллоҳ, бундан кейин ҳам муслиму муслималар ҳалқумини ҳаром қилиш ниятидан йироқмиз.

Бор ҳақиқат тубандагича: маргарин маҳсулотлари фойдалилиги жиҳатидан сариёғ билан баравар туради. Уни бехавотир тановул қилиш мумкин. Негаки, бу неъматнинг таркибида фақат юқори сифатли пахта ёғи, шакар, сут, қатиқ, туз ва турли хил дармондори (витамин)лар мавжуд.

«Халқ сўзи» таҳририятидан илтимосимиз шуки, ушбу жавоб хати рўзнома саҳифаларидан бирида ёритилса. Бу билан маҳсулотимиз истеъмол даражаси пасайишининг олдини олишда хайрли қадам қўйилган бўлур эди.

М. ХОЛДОРОВ,
Тошкент ёғ-мой корхонасининг раҳбари.

Нусратулло ЖУМАЕВ

ФЕРУЗ

Сарой адабиётига бир назар

Огаҳий бу мулоҳазаларни фақат ўзининг жисмоний ва руҳий аҳволини ўйлаб эмас, албатта, бадиий сўз олдидаги талаб ҳамда масъулиятни теран англаган ҳолда битган. Феруз томонидан билдирилган эҳтиёж, таъбир жойиз бўлса, адабий буюртма Огаҳийга катта далда ва туртки бўлди. Унинг ижодий камолотига юксалиш босқичи, илҳом булоғига янги мавжлар бағишлади: «Аммо ул жанобнинг илтифоти мадади била кўнглумға қувват ва табъимға журъат ҳосил бўлуб, яна фикру хаёл гулистониға майлу рағбат била кириб, ондоғи қолғон, қочқон гул ва райҳонларни табиат этагига териб, гоҳо мавъизаангез ва насиҳатомез ва гоҳо маъшуқона ва гоҳо ошиқона ғазаллар ва мухаммаслар ва қасидалар тартибиға иштиғол кўргуздим». Шу тариқа, Огаҳий янги ижодий қувват билан шеърлар ёзади, уларни Феруз назаридан ўтказиб, жиддий фикр-мулоҳаза, баҳо ва таҳсинларга мушарраф бўлади. Бироқ Феруз устози эришган ютуқларни ўз ютуқлари, раҳнамолигидаги адабий муҳит муваффақиятлари деб ҳисоблайди. Эришилган зафарлар билан чекланмайди, қаноатланмайди, Огаҳийни тобора камолот марралари сари руҳлантиради. Биз Феруз даъватисиз Огаҳий мазкур марраларга интилмасди, демоқчи эмасмиз, у ижодий камолотининг қонуний интиҳоси равишича, баркамол босқичга интилар ва шубҳасиз, эришарди. Чунки у мукаммал ибрат ва намуна, маҳорат мактаби — Шермуҳаммад Мунис ижодий тажрибасидан озиқланган, Муниснинг етук издоши, давомчиси эди. Бундан қатъи назар, воқеа шундай бўлган ва биз ундан кўз юммолмаймиз: «...бир кун (Феруз) фақирға иноят назари била боқиб, дилнавозлик юзидин хитоб қилиб дедиким: «Борча мусаввадалардаги ва баёзлардаги ва ўзга ерлардаги паришон бўлган шеърларингни жамъ этиб, девон суратида тартиб бергил ва онга дебоча ҳам ёсоб сўнгра айтилган ашъорингни доғи ҳамул девонда ўз маҳалида рақам силкига гавҳар янглиғ тергил. Нединким, кишидин то қиёматғача боқи қолатурғон ёдгор ва фарзанди саодотосор яхши сўздуркимки, онга замон ҳаводисининг офоти зарари асло етушмас ва даврон инқилобининг ғубори ҳаргиз аҳволи бошиға тушмас. Ва вужуди адам кисватидин муарро, бақоси фано туҳматидин мубарродур. Алқисса, сўз мартабаси ниҳоятсиз баланд ва сўз аҳли ҳамиша азиз ва аржуманддурлар».

Девон тузиш тўғрисидаги маслаҳатини Феруз айнан шу сўзлар билан ифодалаганмикин ё бу Огаҳийнинг ўз сўзларимикин, бошқача айтганда, бу кўчирма гапми ёки ўзлаштирма гапми, деган андиша ҳар бир мухлис кўнглидан кечиши мумкин. Бизнингча, Огаҳий Феруз фикрларининг моҳиятини сақлаган ҳолда уларга бадиий сайқал бериб қайта ёзган бўлса керак. Зеро, Феруз бу фикрларни Огаҳийга ёзма равишда эмас, оғзаки изҳор этган. Огаҳий Феруз фикрларини насрда ифодалаганидан қаноатланмайди, чамаси, уни туғал етказиш учун назмий сатрлар илова этади. Сатрлар Феруз тилидан зикр этилган:

Бўлубдур шеър яхшилар шиори,
Жаҳонда то қиёмат ёдгори.
Кишига шеърдин йўқ яхши фарзанд
Ки, доим боқи ул фарзанди дилбанд.
Сўзингдур ўзга сўзлардин зиёда,
Сенга фарзанд, бизга хоназода.
Аларға қилмағил бемеҳрликлар,
Аён этгил кушодачеҳрликлар.
Раво кўрма аларға дарбадарлик,
Ятимосо ҳамиша навҳагарлик.
Бу янглиғ қўйма аҳволин паришон,
Юрутма ҳар тарафда зору гирён.
Алар ҳаққида меҳр ойинини туз,
Борисин йиғнабон девонга киргуз.
Етургил ўз ерига ҳар бирини,
Шаба бирин дема, гавҳар бирини.
Ёмон деб солмоғил бирин назардин
Ки, фарзанд ўлғуси пора жигардин.
Неча яхши аро бўлғай ёмон ҳам,
Туман буғдой аро бўлғай сомон ҳам.
Агарчи очилур юз гул чамандин,
Валекин чораси йўқтур тикандин.
Неким шеърнинг эса, борини жамъ эт,
Карам айлаб бори фарёдиға ет.

Шубҳасиз, бу сатрлар, маълум даражада, анъанавий ҳам. Негаки, ўтмиш адабиётимиздаги кўплаб боқий китобларнинг яратилишига ўз даврининг ҳомий ва раҳнамо ҳукмдорлари сабаб бўлганлар. Ўша обидаларнинг муқаддима ва дебочаларида мададкорларнинг хизматларини кўтаринки услубда таъкидлаш адабий удумга айланган. Мисол учун, Алишер Навоийнинг «Хазойин ул-маоний», Муниснинг «Мунис ул-ушшоқ» девонлари дебочасига назар солсангиз, айнан шу ҳолни кўрасиз.

Ферузнинг девон яратиш тўғрисидаги фармони Огаҳийнинг ўз «паришон ва пароканда» сўз гавҳарларини яхлит ва мукаммал назмий ганжинага айлантиришига боис бўлди. Бу ижодий таклифни қандай амалга ошириш ҳар кимнинг қуввайи истеъдоди ва масъулиятига боғлиқ эди. Эҳтимол, мавжуд шеърларни девон тартибида тизиб қўяқолиш ҳам мумкин эди. Лекин Огаҳий бу ишни қандай уддалади, шоирнинг ўзидан эшитамиз: «Алқисса, бу амри шарифни «алмаъмуру маъзурун» ҳадиси муқтазоси била қабул этдим ва дуо қилиб ул жаноб ҳузури комилус-сурурларидин туруб ғоятсиз хушҳоллиқ била ўз кулбам гўшасиға етдим. Мусаввада тараддуди ва тоза шеър тафаккури бадасидин ичиб, гоҳо ўзимга келдим, гоҳо ўзимдин кетдим. Ва ҳар ҳол била неча муддатлар кўб меҳнат ва машаққатлар чекиб, аксари ашъоримни жамъ этиб, девон суратида бир неча авроқ сутурига битдим. Чун борчаси дарди ишқ ўти ҳарорати била оғишта ва шавқу муҳаббат асарининг сиротти била сиришта ва ошиқлар ғамининг таскинига сабаб ва дардмандлар аламининг таҳфифига мужиб эрди. Ложарам агар ишқ ва дард аҳлининг қўлиға тушса, таъвиз янглиғ ихлослари бўюнлариға осиб, иззат била асрар эрдилар ва мутолаа қилиб, шавқангез мазмунлари дорусидин ишқ маразида беморлиқиға навъи шифо топор эрдилар. Ушбу муносабат била бу саодатнишон девонни «Таъвиз ул-ошиқин» исми била мавсум қилдим ва ҳар навъ бўлса шаҳзодайи замоннинг муборак амрининг қабулинким ҳақиқатда икки оламнинг олий даражалариға етишмакка сабабдур». Демак, аёнки, Муҳаммад Раҳимхони сонийнинг маърифатпарвар ва одил ҳукмдор, Ферузбахту Комрон шоир бўлиб етишувига Огаҳийнинг беқиёс хизмати сингганидек, Феруз ҳам Огаҳийга ҳамкору мададкор бўлган. Уларнинг ўзаро ижодий муносабатларини чуқурроқ таҳлил этишга асос бор ва бу иш давом этади, албатта. Ҳозирча, Феруз муҳити мисолида кўриб ўтганимиз сарой адабиёти тўғрисидаги дастлабки хулосаларга ўтайлик.

Маълум бўладики, сарой адабиёти турғунлик даврида илмий холис нуқтайи назар билан ўрганилмаган, балки вақтли мафкура буюртмасига биноан, асосан, қораланган ва рад этилган экан. «Феодал сарой адабиёти» атамасининг ўзи ҳам ниҳоятда бирёқлама, шартли, ҳаттоки, тагзамини йўқроқ тушунча. Чунки миллий халқ адабиётидан узил-кесил ажралиб чиқиб, алоҳида жабҳада, фақат сарой ичида, сарой аҳли учунгина фаолият кўрсатган адабий муҳитнинг ўзи бўлмаган ва аксинча. Саройдаги ижодий муҳит, жараён, жамоага буткул боғланмаган халқ адабиёти муҳити ёхуд халқ адабий кенгаши, уюшмаси ҳам бўлган эмас. Тарихий ҳақиқатдан тонмасак, шўро давригача Туркистон ҳудудида феодал жамоатчилик ҳукмрон бўлганини тан олсак, феодал ҳокимиятнинг олий бошқарув идоралари саройда бўлганига ҳам тан берсак, сарой пойтахтда ўрин тутган, пойтахт эса халқ ва миллатнинг маданий-адабий марказига айланиши қонуний ҳолдир. Бу қонуният, ҳар қандай ижтимоий тузумдан қатъи назар, доимий барҳаёт. Биз ўзбеклар 70 йил социалистик тузумда яшадик, пойтахтимиз Тошкент, шунинг учун барча ижодий кучлар шу шаҳри азимга интилган ва жипслашган. Адабий жараён, таъбир жойиз бўлса, бамисоли қайноқ бир дошқозон. Масаллиқнинг асосий қисми унинг қайноқ ўртасида жавлон уради ва пишади. Умумий ҳарорат чекка-чеккадагиларини ҳам марказга, ўтли нуқтага ҳайдаб туради. Шунингдек, Тошкентдан йироқ сарҳадларда анча-мунча истеъдодли ижодкорлар қалам тебратади, халқ оғзаки ижоди фаолиятда. Мазкур доиралардаги адабий ҳаракатчилик билан Тошкент адабий муҳитини қарама-қарши қўйиб ўрганмаймиз-ку?! Зеро, бу — жоҳиллик бўларди. Чунки вилоятлардаги қалам аҳли ҳам марказдаги жўшқин жараёндан озиқланади, марказдаги муҳитни бутун мамлакат билан боғлаб, халқчиллаштириб, бойитиб туради. Табиийки, умумий жараёнга қўшилмайдиган, савия, сиёсат, мафкураси жиҳатидан ажралиб турувчилар ҳам топилади. Ўтмишда ҳам шундай бўлган. Бунга ҳаётий қарамоқ жойиз. Шундан келиб чиқиб, сарой адабиёти намояндаларини ялписига ижобий баҳолаш ҳам қийин.

Сарой адабий муҳитидаги қаламкашлар ягона халқ фарзандлари эдилар. Уларни халқдан биз ажратиб қўйганмиз. Феруз саройидаги ижодкорларнинг кўпчилиги ҳам халқ орасидан чиқиб саройда тўпланганлар ёхуд жалб этилганлар. Сарой адабий муҳитининг асосий ҳаракатлантирувчи кучи хон ва амалдорлардан иборат бўлмаган. Адабий жараённи том маънодаги ижод аҳли ҳаракатлантириб турган. Ҳусайн Бойқаро, Муҳаммад Раҳимхони соний каби ҳукмдорлар ана шу ижод аҳлига мансуб бўлганликлари учун, уларнинг даврларида адабиёт гуллаб яшнаган. Ўтмишдаги адибларни прогрессив ва нопрогрессив дея икки қутбга тақсимлаш ҳам сунъий, нисбий мезон. Ижод аҳли борки, табиий имконияти доирасида тараққиётга интилиб яшайди, онгли равишда тараққиётга зид иш тутмайди. Ижодий балоғат, камолот, маҳоратга эришишда баъзилар йирик истеъдодлар тараққиётидан орқада қолиши мумкин ва бундай ўртамиёна ижодкорлар ҳар қандай замон ҳамда адабий муҳитда мавжуд. Мавзу чекланганлиги, ғоявий маҳдудлик, адабий савия пастлиги, шаклий-бадиий нотугаллик бундай ижодкорларни улкан талантлардан кескин ажратиб туради. Яқин ўтмишда хону беклар авлодидан етишиб чиққан ижодкорларни нопрогрессив деб қараб, ўрганилмай, камситиб келинди. Бу ҳам ўша ярозсиз нуқтайи назарнинг бир иллати. Масалан, Феруз адабий доирасида Огаҳий, Баёний, Комил, Табибий, Комёб, Муродий, Оқил, Ғозий, Асад, Содиқ, Султоний, Саъдий сингари шоирлар ижод этганлар. Шулардан Огаҳий, Комил, Баёний, Табибийни йирик ва серқирра истеъдод соҳиблари сифатида ўрганиб келдик. Қолганлари бевосита Феруз шажарасига дахлдор ва юқоридаги санъаткорлар даражасида ижодий балоғат қозонмаган шоирлар эди. Биз уларни ўрганмай, халққа таништирмай келдик. Ваҳоланки, адабий муҳитда уларнинг ҳар бири ўзига хос ўрин ва мавқега эга эди. Уларнинг яхшигина шеърлари мажмуаси ўз даврида «Хева шоир ва шаҳзодаларининг девони», «Ҳафт шуаро» номлари билан халқ орасида тарқалган. Бу адиб ва асарлар ҳам бизнинг миллий-маданий бойлигимиз. Бу шаҳзодаларнинг мансабпарастлик, хунрезликка берилмай, Феруз ва Огаҳийларнинг хайрхоҳ, талабчан назорати остида бадиий ижод билан шуғуллангани, адабий жараёнга қовушганининг ўзи прогрессив ҳодиса эди. Минбаъд адабий муҳитларни яхлитлигича ўрганмоғимиз ва ёритмоғимиз лозим. Табиатан бой ва баракали маданий меросимизни аждодларга атай камбағаллаштириб тавсия этишга ҳеч бир ҳуқуқимиз ҳам йўқ.

Яна бир масалада — маданиятимиз раҳнамоларини тенглик шиори остида хотирлаш, таваллуд саналарини нишонлаш, ижодларини ўрта ва олий мактабларда ўқитиш борасида ҳам адолат билан иш тутиш фурсати етди. Феруз салкам ярим аср мобайнида, мураккаб тарихий даврда йирик бир воҳани бошқарган бўлса, бой адабий-маданий муҳит барпо этиб, маҳсулдор мерос қолдирса, адабиёт, санъат, тарих, таржиманинг амалий мактабларини жорий этса, юзлаб масжиду мадраса қурдирса, матбааю дорушшифога асос солса — юртни маърифат масканига айлантирсаю, биз унинг раҳбарлигида камол топган сиймоларни ёдласак, ўргансак, ўқитсак-да, ўзини ўкситиб қўйсак, одамгарчиликка тўғри келмас. 1995 йили Феруз таваллудига 150 йил тўлади. ЮНЕСКО қарори билан Хева ва умуман, Хоразм юбилейини ҳам ўша йили нишонлаш тадориги кўрилаётир. Мен таклиф этардимки, Феруз таваллудининг 150 йиллиги вилоят ва жумҳурият миқёсида нишонланса, тўйга тўй уланиб қўшалоқ маданий байрамга айлантирилса, чиройли ҳам бўларди, ҳақиқат ҳам жойида қарор топарди. Абулғози Боҳодирхон, Феруз каби маданиятимиз намояндалари шахсияти ва меросини мактаб дастурига киритиш, алоҳида сиймо (фигура) сифатида ўрганиш имкони бўлмаса, серҳисоб (обзор) дарсларда, махсус соатларда ўқитиш ҳам мақсадга мувофиқ бўларди.

(Охири. Боши 21, 22, 23, 28-январь сонларида).

Ўнғайлик яратилди

Фарғона вилоят ижтимоий таъминот бошқармаси иш фаолиятига ҳам замонавий техника — компьютерлар кириб келди. Бу борада республика Социал таъминот вазирлиги яқиндан ёрдам бериб, бошқармага ўн иккита компьютер сотиб олди. Эндиликда бу ерда улар ёрдамида барча ҳисоб-китоб ишлари аниқ амалга оширилмоқда. Бундан ташқари электрон машиналар зарур бланка қоғозларини ҳам керагича тайёрлаб бера оладилар. Улар архив вазифасини ҳам ўтайди: хотирасида нафақахўрлар тўғрисидаги маълумотлар сақланади.

ЭШИТМАДИМ ДЕМАНГЛАР!

«ТЕЗКОР» алоқа хизмати хат-хабар, ҳужжат ва бошқа жўнатмаларни республиканинг вилоят марказларига 24 соат мобайнида етказиб бериш шарти билан қабул қилади.

Мурожаат учун телефонлар:
45-04-46, 45-08-60, 39-72-19.

«МОЛДОВА-ИНЖЕНЕРИНГ» ташқи иқтисод фирмаси Руминиянинг етакчи корхоналари билан биргаликда Кишинёв шаҳрида (Садовая кўчаси, 109/1) 12 февралдан 19 февралгача халқ истеъмоли молларининг савдо-кўргазмасини ўтказади. Савдога қўйиладиган мебель, тайёр кийимлар, трикотаж, чарм маҳсулотлари, пойафзал ва гиламлар жаҳон андозаларига мос келади, лекин нархлари Оврупадагига нисбатан 20—30 фоиз арзон.

Мол айирбошлашни амалга ошириш учун таклифлар қабул қилинади.

Корхона бундан ташқари турли хизматларни ҳам бажаради. Жумладан, қурилиш соҳасидаги ҳар қандай ишларни адо этади.

Алоқа учун телефон: (0422) 22-92-03.
факс: 22-64-07.
телекс: 163180.

Ўрта Осиё темир йўллар ресторанларининг ишлаб чиқариш бирлашмаси ва «Жанубий вокзал» ресторанининг жамоаси бирлашма бош раҳбари Т. Азизовга онаси

Комилахон АЗИЗОВАнинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади, оғир жудолик кунларида унга сабр-тоқат тилайди.

Ўзбекистон Кўрлар жамияти марказий бошқаруви раёсати жамият фахрийси, Марғилон ўқув-ишлаб чиқариш комбинатининг собиқ директори

Низомжон ТУРАХЎЖАЕВнинг

вафот этганлигини чуқур қайғу билан маълум қилади ва унинг оиласига таъзия билдиради.

БОШ МУҲАРРИР Аҳмаджон МУХТОРОВ.

МУАССИС: *Ўзбекистон Республикаси Олий Кенгаши*

МАНЗИЛИМИЗ: 700000, ГСП
Тошкент шаҳри Ленинград кўчаси, 19-уй

Телефонлар: 32-09-67, 33-07-48. Индекс: 64608.
Буюртма № 37. 100000 нусхада чоп этилади.

Ўзбекистон Республикаси «Шарқ» нашриёт-матбаачилик концерни. Тошкент шаҳри 700083, Ленинград кўчаси, 32-уй. Босишга топшириш вақти 21.00. Босишга топширилди 22.15. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12